మాధవవిజయము

(నాటకము)

కవికోకిల

దువ్వూరి రామిరెడ్డి

కవికోకిల గ్రంథమాల
పెమ్మారెడ్డిపాళెం,
ఎల్లాయపాళెంపోస్టు,
నెల్లూరు జిల్లా.

ప్రథమ ముద్రణము : 1938
ద్వితీయ 1957

మూల్యం
రూ. 1-25 న. పై.

మాధవ విజయం

20—2—1925

నాటక పాత్రలు

—: పురుషులు :—

శాంతవర్మ	...	వసంతపురాధిపతి.
మాధవవర్మ	...	శాంతవర్మగారి సాకుడుబిడ్డ.
రాజశేఖరవర్మ	...	,, ,, కుమారుఁడు.
విజయవర్మ	...	హేమనగరాధిపతి.
సమరసేనుఁడు	...	సేనాధిపతి.
అచ్యుతవర్మ	...	సుబేదారు.
లతీఫ్ సాహెబు	...	పాతాళగృహద్వారపాలకుఁడు.

పరిచారకులు, భటులు, ద్వారపాలకులు.

—: స్త్రీలు :—

యశోధర	...	శాంతవర్మగారి భార్య.
మనోరమ	...	,, కుమారిక.
మాలతి	...	విజయవర్మగారి అన్నకూఁతురు.

మాధవ విజయము

స్థలము ౧: హేమనగరము.

[విజయవర్మ విశ్రాంతి మందిరమున అటు నిటు తిరుగుచుండఁగా తెర యెత్తఁబడును.]

విజయవర్మ: మధ్యాహ్నము కావచ్చినను వీరేల యింకను ప్రయాణ సన్నాహము కావింపకున్నారు? సేవకుఁడు మొదలు సైన్యాధిపతివఱకు అందఱును సోమరిపోతులు! ఎంతటి నేరమునైన మన్నింతునుగాని, సోమరితనమును మాత్రము మన్నింపఁజాలను.

[సమరసేనుఁడు ప్రవేశించును]

విజ: సమరసేనా, యేల యీ యాలస్యము?

సమరసేనుఁడు: గుఱ్ఱములకు సామాను లెక్కించుచున్నారు. నెలదినముల ప్రయాణమునకు వలయు పదార్థములు సిద్ధము చేయించితిని. ఇంకనొక యరగడియలో మనము బయలుదేరుదుము.

విజ: తమయింట రెండుదినములు బసచేయవలయునని శాంతవర్మ గారు మన కాహ్వానము పంపిరి.

సమ: మన ప్రయాణమున కభ్యంతర మగునుగదా!

విజ: [చిఱునవ్వుతో] ఆ యాహ్వానము తెప్పించుటకే యీ ప్రయాణము.

సమ: [ఆశ్చర్యముతో] ఏమీ! యీ తీర్థదేశ ప్రయాణము నెపము మాత్రమేనా? [కొంచెము తలయూఁచుచు] పూర్వాచారమే మీ

రహస్యము తెలుపఁజాలనంతటి విశ్వాసపాత్రుఁడను కాకపోయితిని. పని దీక్షిన వెనుక పనిముట్టు త్రుప్పుపట్టుటలో నాశ్చర్య మేమిగలదు ?

విజ: సమరసేనా, కొలఁది దినములనుండియు నిష్ఠురముగ మాటలాడుట నీ కలవాటుపడినట్లున్నది. నాలోపము నాధారము చేసికొని నాస్నేహితమును నీచముగ దుర్వినియోగ పఱచుచున్నావు. నీసాహాయ్యమునకు తగినయుపకారము నొనర్చితిని. మాయన్నగారి పరిపాలనాసమయమున తక్కువ యుద్యోగమునందున్న నీకు క్రమక్రమముగ సైన్యాధిపత్యము నొసంగితిని. నీకింకను తృప్తికలుగదు. వివేచనా రహితమైన నాయంగీకారమె నీయత్యాశకు సోపానమైనట్లున్నది.

సము: ప్రభువులేమి మాటాడినను న్యాయముగనే యుండును. ప్రయోగదక్షులు ఫలసిద్ధికొఱకు ఎంతటి కార్యములనైనను నొనరింతురు. ఉదారహృదయులైన మీరు కనికరించి నాకు మహాదాన మొనరించితిరని యనుకొందును.

విజ: నీయుద్యోగము నీయోగ్యతకు తగిన బహుమతియనుకొంటివా?

సము.: నా సాహాయ్యమునకు మించని పదవి యనుకొంటిని.

విజ: [స్వగతము] నాగుట్టంతయు వీనిచేతిలోనున్నది. విరోధ మసహాయకరము. [ప్రకాశముగ] సమరసేనా, నీవు చెప్పినది యథార్థమే. నీఋణము పూర్ణముగ నేను తీర్చుకొనఁజాలను. మన యిరువురిలో నొకరి కొకరికి తెలియరాని రహస్యములు లేవు.

సము: [స్వగతము] విజయవర్మ నా ప్రాముఖ్యము నిప్పుడు గుర్తెఱుఁగుచున్నాఁడు. [ప్రకాశముగ] శాంతవర్మగారింట మీ కేల బస చేయవలయును ?

విజ: శాంతవర్మకు రమణీయవతియైన యొక కుమారిక కలదు. నేనా కాంతను పెండ్లియాడఁ దలంచుకొంటిని.

సమ: ఎంతకాలమునకు సంతోషవార్తవింటిని! అట్లయిన వసంతపురమువఱకే మన ప్రయాణము?

విజ: అవును!

సమ: ఇంత సిబ్బందియు ఇన్ని పదార్థములు అనావశ్యకముకదా?

విజ: మనము దూరప్రయాణము చేయువారివలె నగపడవలయును. నీవు పోయి త్వరగ ప్రయాణ సన్నాహము కావింపుము. అచ్యుతవర్మ కూడ మనతోడ రావలయును.

సమ: అట్లే? [నిష్క్రమించును]

విజ: సమరసేనుడు తన ప్రయోజనమును తానెఱుంగును. అతం డెన్నటికైన అపాయకరుండు. ఇప్పటికే నా యవివేకమునకు తగిన శిక్ష నొందితిని. నేను రాజ్యము నేలిన అతండు నన్నేలుచుండును. ఈ కంటిలోని నలుసును తీసివేయునంతవఱకు నాకు సుఖనిద్ర యుండదు.

[సైనికుడు ప్రవేశించును.]

సైనికుడు: మహాప్రభూ. సిబ్బంది పయనమగుచుండంగా ఏదో యొక దుశ్శకునము గలిగెను. తరువాత దేవరయాజ్ఞ.

విజ: ఓరీ, మూఢమతులకేది దుశ్శకునమో అదియే ధీమంతులకు శుభశకునము. నేను తలంచిన కార్యమునకు విఘ్నము వాటిల్లదు. ఇప్పుడే కదలవలయును. నా గుఱ్ఱము నాయత్తపఱపింపుము. పొమ్ము.

సైని: ఆజ్ఞ. [నిష్క్రమించును]

విజ: తమకార్యము లెల్లను పూర్వనిర్ణీతములని భావించు అవివేకులను జూచినప్పుడెల్ల నాకు జాలికలుగుచుండును. సంకల్ప శూన్యులకంతయు పూర్వనిర్ణీతమే. దౌర్బల్యమునకు మంచియాశ్రయము మీ మెట్టవేదాంతము!
ఏల యింకను ఆలస్యము? [నిష్క్రమించును]

స్థలము ౨ : వసంతపురము.

[రాజప్రసాదమున నొకగది. శాంతవర్మ పట్టుమెత్తలు కుట్టిన సోఫాపై కూర్చుండి యుండును. యశోధర దగ్గఱగా నొక పీఠముపై కూర్చుండియుండును. తెరయెత్తఁబడును.]

శాంతవర్మ : మన చిన్ననాఁటి కాలమువలె కాదు. ఇప్పుడంతయు తలక్రిందుగ మాఱిపోవుచున్నది. మహాభారతమును వ్రాసిన వ్యాసమహర్షి ఏమంత తెలివితక్కువవాఁడా? కలియుగ ధర్మమునంతయు ముందుగనె యోచించి వ్రాసిపెట్టెను. ఇప్పుడంతయును తూచా తప్పకుండ జరుగుచున్నది. ఈకాలమున చిన్నయెవఁడు? పెద్దయెవఁడు? లేకున్న తల్లిదండ్రుల మాటలు బిడ్డలు వినకపోవుదురా?

యశోధర : ఈ కొద్దిపాటి విషయమును మీరింత గొప్పచేసి చింతించుట యెందుకు?, మనోరమ లేకలేక కలిగిన చిన్నారి కూఁతురు. నిండు గారాబమున సాఁకి సంతరించితిమి. కావుననే కన్యాత్వసహజమైన చనువుతో అంతవిడువక పట్టుపట్టియున్నది. అబిడ్డకింకను పెండ్లియాడు మనసు లేదు.

శాంత : పదునేడేండ్లు నిత్తికివచ్చిన కన్యక యింకను ఒడిలోని పసిపాప యనుకొంటివా?

యశో : మనోరమ వినయ వివేకములులేని బాలిక కాదు.

శాంత : బాలిక!

యశో : నేను బ్రతిమాలినప్పుడెల్ల "అంత తొందరయేమి?" అని నన్ను వారించు చుండును.

శాంత: యుక్తవయస్కను అవివాహితనుగ నింట నుంచుకొనుట యుచితము కాదు. ఆడువారి మనస్సులు ఆడువారికే తెలియును. నీ మనస్సు ఎవనియందైన లగ్నము కాలేదుగదా?

యశో: [చిఱునవ్వుతో] నేనుకూడ అట్లే సంకల్పించి యాగితిని. సిగ్గుచేత తలవంచుకొని మాటాడదు.

శాంత: అట్లయిన ఏదోకొంత దాపరిక మున్నది. ఎంత తెలివిగలవారైనను కన్యలు కన్యలేగదా! మనము బాల్య చాపల్యమును గౌరవింపరాదు. సాధ్యమైనంతవఱకు పూర్వాచార గౌరవమును నాచేతులారా భగ్నము చేయను.

యశో: యోగ్యులయిన వరులు మీ దృష్టిలో నెవరైన నున్నారా?

శాంత: నేను చాలాకాలమునుండి యోచించుచున్నాను.

“ శ్రీయును కులమును రూపును
ప్రాయము శుభలక్షణంబు, బాంధవ విద్యా
శ్రేయము గల వరునకు ”

కన్య నియ్యవలయునని మహాభారతములో వ్యాసభగవానులు నొక్కి చెప్పియున్నారు. బిడ్డలయెడ తల్లిదండ్రుల బాధ్యత అంత తేలికగాదుసుమా.

యశో: అయితే యింతవఱకు మీరు వరుని నిర్ణయించలేదు?

శాంత: సుమిత్రాపతిపాలు నిర్ణయించినట్లే. నాకు ఆలోచించి రేపు చెప్పెదను—నీ వెవరైన నిశ్చయించితివా?

యశో: నా నిశ్చయముతో ఏమి ప్రయోజనము? మీ యిష్టమేగదా నా వేదపలుకును. మనోరమ యిప్పటికిని పసిబిడ్డవలె మెలగుచున్నది.

శాంత : ఆమాటనే నే ననవద్దని చెప్పినది.

యశో : నన్ను చూచనిదే యొక్క నిముసమైన నుండలేదు. నాటను అట్టి ముసలే యున్నది.

శాంత : అట్లయిన కూతురికి పెండ్లిచేయవా ?

యశో : ఎవనికైన నొక జమీందారు కుమారుని ఇంట నుంచుకొని మనోరమ నియ్యవలయునని నాకోరిక. అందఱ యొక్క చోటనే యుండుదుము.

శాంత : [నవ్వుచు] ఔనౌను ! స్త్రీలగుట సహజమయిననే యీ కోరిక ! ఎవనినో యొక యనామకుని తెచ్చుకొని ఇంట నుంచుకొనవలయును, ఆతనికి కూతురి నియ్యవలయును ! అతడు గడుగునకు పారతంత్ర్యమనుభవించుచు, అడవ త్రావుడు త్రావును, దెప్పెనలను సహించుకొనుచు, లజ్జలేని కీలుబొమ్మవలె ఆతడు అంతఃపురమున కొలువుదీరి యుండవలయును ! మన కూతురా దురదృష్టవంతునిపై అధికారము చేయుచుండుట చూచి మన మానందింపవలయును ! చక్కని యూహ !

యశో : ఏల మీరట్లు గేలిసేయుచున్నారు ? అతడేల యిట్లు కుడుచు నుండవలయును ? ఏల యడవ త్రాగుడు త్రాగవలయును ?

శాంత : ఇంకను వివరింపుమందువా ? మనకొక కుమారుడు కలడు. మనకన్న తక్కువ శ్రీమంతుడు కానిదె యే జమీందారుని కుమారుడైన మనయింట బ్రతుకుట కిష్టపడడు. ఆకు ముల్లుపై బడినను ముల్లు ఆకుపై బడినను ఆకే చినుగును. యశోధరా, ఇల్లటము నీచము. నీవొక్క కూతురి సంగతినే తలపోయుచున్నావు. నేను అల్లుని విషయముగూడ ఆలోచించుచున్నాను. అతడెంతటి స్వాతంత్ర్య ప్రియుడయ్యును మనయిష్టానుసారము ప్రవర్తింపవలయును.

[రాజశేఖరుడు ప్రవేశించును]

శాంత : రాజశేఖరా, సమయమునకే వచ్చితివి. కూర్చుండుము ?

రాజ : [తండ్రిప్రక్కన కూర్చుండి] అవును! అవును సమయమునకే వచ్చితిని, నేఁడే సర్దారు పంజాబు గుఱ్ఱముల బిడారును వజ్రపురికి కదలించు చున్నాఁడు. ఈసమయముతప్పిన నొక తుంటిగుఱ్ఱముకూడ మనకు దొరకదు.

శాంత : గుఱ్ఱపు బిడారేమిటి?

రాజ : పంజాబుసర్దారు కందుకకేళి యలవడిన బొమ్మలవంటి యవ నాశ్వములను అమ్మకమునకై పట్టణమున నిల్పియున్నాఁడు.

శాంత : రాజశేఖరా, నీ కందుకకేళి పిచ్చి మితిమీరుచున్నది. నిరుడు కొన్నవికాక ఈయేడు గుఱ్ఱములు కొనవలయునా? ప్రతి సంవత్సర మును వానిపోషణమునకు తరిబీదునకు రెండులక్షల రూపాయలు ఖర్చుపెట్టు చున్నావు. ఒక్క పందెమైన గెలిచితివా? మహాభారతమున——

రాజ : [విసుగుతో] మీ మహాభారత పురాణ శ్రవణమునకు తీరిక లేదు. నేను పది గుఱ్ఱములు కొనవలయును.

యశో : [కన్నురుముచు] ఆ! శేఖరా, నీవింకను మట్టుమర్యాదలు నేర్చుకొనవు.

శాంత : [కోపముతో] ఈ యవిధేయత నేనొక్క క్షణమైన నోర్చు కొనను. [భార్యాపట్టుతిరిగి] ఇదియంతయు నీ గారాబము——నీ చనువు——వీనికి తృణీకరభావము తుంటరితనము హెచ్చిపోవు చున్నది. మాధవునకిని వీనికిని ఎంతయో తారతమ్యమున్నది.

రాజ : అవునవును. మాధవుఁడు మీ కడుపునఁ బుట్టిన బిడ్డకదా!

శాంత : కాకపోయిన నేమి? పరాయిబిడ్డయే యోగ్యుఁడుగ నగ పడుచున్నాఁడు.

యశో : కుమారుని బాల్యచాపల్యమును మన్నించుఁడు. ఇంకను ఆట ప్రాయమేకదా. [రాజశేఖరునికి కనుసైగచేయుచు]

రాజ : నాతొందరపాటు మన్నించుఁడు.

శాంత : నీవు మహాభారతమును చదివి మట్టు మర్యాదలు నేర్చుకొన వలయును.

రాజ: [మంచిబిడ్డవలె] అటులనే చదివెదను.

శాంత: శేఖరా, మే మిరువురము మనోరమ వివాహ విషయము మాటాడుచుంటిమి. ఎవనినైన నొకని యిల్లఁటము తెచ్చి పెట్టవలయునని మీ తల్లి కోరిక. నీ యభిప్రాయమేమి?

రాజ: [ఆశ్చర్యముతో] ఇల్లఁటమా! నాకు సమ్మతము గాదు.

యశో: ఎందువలన?

రాజ; ఒక యొరలో రెండుకత్తులు మెలఁగుటకు వీలులేదు.

శాంత: నిజము, నిజము.

రాజ: ఇప్పటికే మాధవునితో నాతల విసిగి బట్ట కట్టుచున్నది. ఆతఁడొక మహారాజు కొమారునివలె లేనిపోని యాత్మగౌరవముతో విఱ్ఱవీఁగుచుండును. ఎవనినో యొక యజ్ఞాతజన్ముని మనము సాఁకి సంతరించినంతనే యా దరిద్రుఁడు మనతో సాటియగునా? మాధవుఁడు నన్నొక పూరిపుల్లకు కూడ సరకుచేయఁడు. కొఱవితో నెత్తి గోకుకొనునట్లు అతఁడొకఁడు చాలక మఱియొకనిని తెచ్చిపెట్టుకొనవలయునా?

శాంత: నీవు దురభిమానివి. మాధవుఁడు అవిధేయుఁడు గాఁడు. మన సంస్థానమున పెరిగిన బిడ్డ మనవలె నుండక మఱి యెట్టులుండును.

రాజ: పుట్టుకలో తారతమ్యములేదా? రాజసము మనకు సహజముగాని యే బిచ్చకత్తె బిడ్డకో అది యెట్లు తగియుండును?

శాంత: ఆతఁడు బిచ్చగత్తె బిడ్డయే యైయుండిన యెడల అంతటి రూపలావణ్యము, అంతటి గౌరవప్రకృతి యలవడియుండదు. ఆతని జన్మరహస్యము ఎప్పుడైననొకప్పుడు వెల్లడికాకమానదు. అప్పుడు మనము పశ్చాత్తప్తులము కావలసిన యవసరము నుండదు.

రాజ: నాకన్న నాతఁడంత రూపవంతుఁడా? గొప్పతనమంత కాఱి పోవుచున్నదా? ఎత్తిపెంచిన మమతలు మిమ్మట్లు పలికించుచున్నది. సమయము వచ్చినపుడు మాధవుఁడు తనయంతరమును దా నెఱుంగునుగాక!

శాంత : శేఖరా, నిష్కారణముగ మాధవుని అవమానించిన నిన్ను మన్నింపజాలను.

రాజ : [చిఱుప్పునలేచి] నేను సర్దారుతో మాటాడవలయును.

[నిష్క్రమించును]

యశో : మాధవునిపై రాజశేఖరునకు అసూయ నానాటికి హెచ్చుచున్నది. వారిరువురు రీతి పొందిపొసంగి యుండుట దుర్లభము.

శాంత : నా కిరువురును సమానులే! మాధవుని గాంభీర్యప్రీతి మనవానికి గిట్టదు. అసూయ నింద్యమని మహాభారతములో చెప్పబడియున్నది.

[మాధవవర్మ ప్రవేశించును]

శాంత : మాధవా, యేమి?

మాధవవర్మ : విజయవర్మగారి విడిదికై మేలిమహాలును సిద్ధపఱపించితిని. వారు మన పట్టణము దాపునకు వచ్చిరని పొలిమేరకాపు చెప్పెను.

శాంత : మఱచియుంటిని. ఎదురేగుటకు కొంత సిబ్బందితో రాజశేఖరుని పంపెదము. గుఱ్ఱపు రౌతులను ఆయత్తపఱచుము.

మాధ : అట్లే. [నిష్క్రమించును]

శాంత : మాధవుని చూచినప్పుడెల్ల నాకు వాత్సల్యముతోడ గౌరవమును కలుగుచుండును. అతని మొగముపై నేదో గంభీరమైన చింత పొడకట్టుచుండును. నీ వెప్పుడైన గమనించితివా?

యశో : అవునవును! మాధవుని చిరునవ్వు నే నెప్పుడును చూచి యెఱుగను.

శాంత : అది నాకుఁగూడ చిత్రముగ తోఁచినది.

యశో : మన మెంత ప్రేమతో నాదరించినను సొంత తల్లిదండ్రులు లేని లోపమును పూర్తిచేయఁజాలము.

శాంత : మాధవునికిఁగూడ పెండ్లియీడు వచ్చినది. అతఁడు స్వాఁం

క్రమముగను గౌరవోచితముగను బ్రతుకుచుండు మనబాధ్యత యెట్లు నెరవేర్ప వలయునో నాకు తోచకున్నది.

యశో: ప్రస్తుతము విజయవర్మగారి యాతిథ్యమునకు వలయు నేర్పాటులు చేయించుడు.

శాంత: చక్కగా జ్ఞప్తి చేసితివి [లేచి] మతిమఱపు వార్ధక్యమునకు అనివార్యముగనున్నది. [నిష్క్రమించును]

యశో: మనోరమను మాధవుని చూచినప్పుడెల్ల నాకు పట్టరాని దుఃఖము కలుగుచుండును. ఇరువురికి చక్కని యీడుజోడు. వారిచేష్టలు చూపులు అనురాగ గర్భితములుగ కనుపట్టుచుండును. అయ్యో! సఫలము గాని కోరికనె నిక్కాలి యనురూపముగ నుండును!

[మనోరమ ప్రవేశించును]

మనోరమ: [అమ్మను కౌగిలించుకొని] అమ్మా, ఒంటరిగా కూర్చొని యేమి చేయుచున్నావు? ఇప్పుడు మన యింటికి అతిథులు లెవరో వచ్చుచుండిరట కాదా!

యశో: నిజమేనమ్మా.

మనో: ఆ జమీందారుని గురించేనా నాయన సమయము దొరికినప్పుడెల్ల చాలగొప్పగా పొగడుచుండెడిది?

యశో: అవును! మీ నాయనగారు అల్లుని సంపాదించుకొనుచున్నారేమో!

మనో: [ఆశ్చర్యముతో] ఏమీ! అమ్మా నీవుకూడ నన్ను ఎగతాళి పట్టించుచున్నావు?

యశో: కాదు కాదు; మీనాయన యుత్సాహము చూచి నేనటూహించితిని; ఒకవేళ విజయవర్మయే తగిన వరుడని మీనాయన నిర్ణయించిన నీవేమి తలంతువు?

మనో: నేనా వరునికి [illegible] కాని నప్పుడు.

యశో: ఆ వరుండే నిన్ను వరించినాడేమో?

మనో: వివాహము మానుకొందును.

యశో: తల్లిదండ్రుల నవమానించినట్లగును గా?

మనో: బ్రతికియున్నవారికి [illegible] !

యశో: (మనోరమను ప్రక్కకుం జేరం దీసికొని) [illegible], నీ రహస్యము చెప్పుకొనుటకు నాకన్న నమ్మిక [illegible]? తల్లికికూడ తెలియరానంత దాపరిక మేమున్నది? [illegible]

మనో: అక్కా, నేను [illegible], [[illegible] దుఃఖించును.]

అంటరాని పాపాత్ముక యుందునే [illegible]
యముండే ద్వేషించి [illegible]
[illegible] స్తంబు [illegible]
బ్రహ్మచర్యంబు [illegible]

యశో: చిట్టి తల్లి, ఏల [illegible]? ఇంత నిరాశ యెందుకు?

కలుగునా [illegible]
త [illegible]
ల [illegible]
వ్వులు [illegible] .

ఉయ్యాలను సైతము నమ్మలేక నిన్ను నాయొడియందే యుంచుకొని సాఁకితిని. అట్టినీవు నాయెదుట "అమ్మా నేను దురదృష్టవతిని" అని పల్కిన మాట నాహృదయమును చీల్చివైచినది. నా కడుపులో మంట పెట్టినది. నేనును ఆడపుట్టువు పుట్టినదాననె. నీ వనుభవించుచున్న దుఃఖమును ఒకప్పుడు నేనును అనుభవించితిని; నీ కోరికను తండ్రి గౌరవింపకుండిన నుండునుగాక? తల్లియేల యాదరింపకపోవును?

మనో: [కొంచెము లజ్జతో] అమ్మా, మాధవుని సహవాసము లేని దిన మొక్కయుగముగఁ దోఁచుచుండును. ఆయనతోడ పాచికలాడుచున్న తరుణమున కాలము నిర్దయముగ నెగిరిపోవుచుండును. అమ్మా, యీసంగతి తండ్రి కెఱిఁగింపవలదు. నా యపరాధమునకు మాధవుఁడు శిక్ష ననుభవింప వలసి వచ్చును.

[రాజశేఖరుఁడు ప్రవేశించును.]

రాజశేఖరుఁడు: విజయవర్మగారు వచ్చిరి. మీరిఁక అంతఃపురము లోనికి పొండు.

[అందఱు నిష్క్రమింతురు]

స్థలము ౩ : విడిది గృహము

[విజయవర్మ సోఫాలో నానుకొనియుండును. ప్రక్కన చిన్న కూజాపైని పళ్ళెరములో పన్నీరుచెంబు, గంధపుగిన్నె, వెలిగించిన సాంబ్రాణి వత్తులు, పండ్లు పెట్టఁబడియుండును. పరిచారకుఁడు సురటి వేయుచుండును. తెరయెత్తఁబడును.]

విజయవర్మ: [స్వగతము] అన్నియు నా యభీష్టమునకు అనుకూలముగనే జరుగుచున్నట్లున్నవి!

[శాంతవర్మ ప్రవేశించును.]

విజ: [లేచి] విచ్చేయుఁడు!

శాంతవర్మ: [కూర్చుండి] చాలదినములకు పునర్దర్శనము! మీకు కుశలమే గదా?

విజ: [కూర్చుండి] మీబోఁటి పెద్దల యాశీర్వాదమువలన మాకందఱకు కుశలమే. ఆదరణపురస్సరమైన మీ యాతిథ్యమును గురించి మీ యెదుట చెప్పుట ముఖస్తుతిగ నుండవచ్చును. నన్ను మీబంధువర్గములలో నన్నొకనిగ దలంచి గౌరవించితిరి.

శాంత: మీరు మా యాతిథ్యమును స్వీకరించుట కంగీకరించుటయే మా భాగ్యము.

విజ: నేనంత వినయమునకు పాత్రుఁడను గాను.

శాంత: మార్గాయాసము శ్రమించునట్లు కొంత విశ్రమింపుఁడు. క్రొత్తస్థలమని మీ సౌఖ్యమునకు భంగము కలిగించుకొనఁబోకుఁడు.

విజ: మీ సౌజన్యమువలన నాకిది పరస్థలముగ తోఁచుటలేదు.

శాంత : [స్వగతము] చక్కని వినయవంతుఁడు!

విజ : మీపై నాకు తండ్రిపై నున్నంత గౌరవప్రీతులు గలవు. పాదుషా పట్టాభిషేక సమయమున మిమ్ము చూచినప్పటినుండియు మీ మైత్రి సంపాదించుకొని రాజకీయవిషయములలో మీ సలహా పొందవలయునని నా కొక్కఁడు కోరికగలదు.

శాంత : [సంతోషముతో] రాజకీయవిషయములలో నేనంత పండితుఁడనుగాను; అయినను వయోవృద్ధుఁడను- మహాభారతము నా కభిమాన గ్రంథము. అందలి ధర్మములను నీతులను అవగతము చేసికొంటిని పెద్దవారు చెప్పిన మాటలు వినక కుత్రపన్నిన దుర్యోధనాదులు హతులైరి అన్నను సేవించుచు అతని యాజ్ఞను జవదాటని భీమార్జునాదులు జయము నొందిరి.

విజ : [స్వగతము] కడపటి వాక్యము మర్మస్పర్శిగనున్నది. ఈతఁడు సూక్ష్మఘాతము లొనరించునంతటి కుశాగ్రబుద్ధి కాఁడు. ఏదో తన గొడవ చెప్పుకొనుచున్నాఁడు.

శాంత : ఏమి యాలోచించుచున్నారు?

విజ : మహాభారతములోని సారమంతయు రెండువాక్యములలో సంక్షిప్తముగ చెప్పినందుకు నాకాశ్చర్యము కలిగినది.

శాంత : ఏదో నాయల్ప బుద్ధికి తోఁచినంతమాత్రము గ్రహించితిని. నే నెప్పుడును నాబిడ్డల యవిధేయతను మన్నింపను.

విజ : మీరు మాటాడుకొలఁది మీ గొప్పగుణములు బయలుపడుచున్నవి. నాకొక మేనమామయుండెను. ఆఁయనయెడ నేను చాలా భక్తి విశ్వాసములతో ప్రవర్తించుచుంటిని. సంవత్సరమ్ము క్రిందట పరిణత వయస్కుఁడై అపూజ్యుఁడు మరణించెను. నాయదృష్ట వశమున అట్టివారె మీరు పరిచితులైతిరి. మిమ్ములను 'మామా' యని సంబోధించి మామ పోయిన లోపమును తీర్చుకొందును.

శాంత : మీ బంధుప్రీతి కొనియాడఁదగినది [స్వగతము] నామనస్సు కూడ ఈతని వంకకే పరుగెత్తుచున్నది. మనోరమకు ఈతనినే దైవము నిర్దేశించెనేమొ! [ప్రకాశముగ] రఘుపతివర్మగారిని నే నెఱుంగుదును. వారికి మీ రేమికావలయును ?

విజ : ఆయన నా సవతితల్లి కుమారుఁడు. పెద్దవాఁడు; వేటలో పులివాతఁబడి మరణించెను.

శాంత : అవునవును! ఆయన యకాల మరణమును విని మేమును దుఃఖించితిమి. రఘుపతివర్మగారి కొక కుమారుఁడుండెనని వినియుంటిని.

విజ : దురదృష్టవశమున ఆబిడ్డయు విషజ్వర పీడితుఁడై పసిప్రాయమందె మరణించెను. ఒక్క కుమారిక మాత్రము కలదు.

శాంత : అయ్యో! అట్లులనా ? ఈప్రస్తావము మీకు దుఃఖము పురికొల్పినట్లున్నది!

విజ : పదునెనిమిది సంవత్సరములు గడచినను స్మృతి యింకను క్రొత్తదిగనేయున్నది.

శాంత : మీరు వివాహ ప్రయత్నము లేమియు చేసియుండలేదా ?

విజ : ఎన్ని ప్రయత్నములు చేసినను దైవానుకూల్యము లేనిదే ఫలింపవు.

శాంత : [స్వగతము] దైవభక్తి సంపన్నుఁడు. [ప్రకాశముగ] మామ లేని లోపమును నా వలన తీర్చుకొన తలంచితిరి. నేనాలోపమును యథార్థముగ పూరింప సమకట్టితిని.

విజ : మీ మాటలు నాకర్థమగుటలేదు!

శాంత ; నాకొక కుమారిక కలదు.

విజ : [ఆశ్చర్యము] అట్లులనా ? నేను వినియుండలేదు. నాభాగ్యము ఫలించినది.

శాంత : మీవంటి యల్లుఁడు మాకు దొరకుట పూర్వపుణ్యము ! మీ యంగీకారమును అంతఃపురమున తెలిపివచ్చెను.

విజ ; అంత తొందరపడకుఁడు. ఈ సంబంధము మీకు నచ్చినట్లు తక్కినవారికి నచ్చవలయునుగదా ?

శాంత : వారెవ్వరును నా కవిధేయులుగ నుండఁజాలరు. ఎవఁడురా అక్కడ ?

ద్వారపాలకుఁడు : స్వామి !

శాంత : మాధవుని యిచ్చటికి రమ్మనుము.

ద్వార : చిత్తం. [నిష్క్రమించును.]

శాంత : మాధవునితో మీరు ప్రొద్దుపుచ్చుకొనవచ్చును. ఆతఁడు వివేకి ; మట్టుమర్యాద లెఱిఁగిన గుణవంతుఁడు.

[మాధవవర్మ ప్రవేశించును]

విజ : కూర్చుండుఁడు.

మాధవవర్మ : [నిలచియుండును.]

విజ : అయ్యా, యీయన మీ పుత్రుఁడా ?

మాధ : [చింతతో మొగము ప్రేలాడవేసుకొనును] [స్వగతము] ఈ నిష్కపట హృదయుఁడు నా యనాథ చరిత్రమంతయు చెప్పివేయునేమో.

శాంత : కాదు, కుమారునివలె పెంచుకొంటిమి.

విజ : [స్వగతము] మాలతిపోలికలు ఈతని మొగమునందు పొడకట్టు చున్నవి. [ప్రకాశముగ] ఏమీ ! మీ యౌరసుఁడు కాఁడా ?

మాధ : మరల ఇప్పుడే వచ్చెదను. [నిష్క్రమించును.]

శాంత : ఇప్పటికి షుమారు పదునెనిమిది సంవత్సరములకు పూర్వము ఒకనాటి రాత్రి ఎవరో మా హజారపు సోపానములపై వానిని పడవేసిపోయిరి. ప్రొద్దుననే పరిచారిక యొకతె మా కీసంగతి యెఱిఁగించెను. మేముపోయి

చూచితిమి. ఆబిడ్డ మృతినొందినవానివలె నగపడెను. అంతట వైద్యుని రప్పించి పరీక్షింపఁజేసితిమి. శిశువునకు మూర్ఛరోగమనియు, కొంత సేపటికి స్మృతి కలుగవచ్చుననియు అతఁడు చెప్పెను.

విజ : వింతగానున్నది!

శాంత : మధ్యాహ్నమగునప్పటికి ఆ బిడ్డ యేడువసాగెను. మా కప్పటికి సంతానము లేనందున దైవదత్తమని ఆపసిబిడ్డను పెంచుకొంటిమి.

విజ : అప్పటికా బిడ్డకు ఎంత వయస్సుండినది?

శాంత : బహుశా మూఁడు సంవత్సరము లుండవచ్చును.

విజ : ఆపరిచారిక యిప్పుడున్నదా?

శాంత : రెండు సంవత్సరములకు పూర్వము మరణించినది.

విజ : ఓహో!

శాంత : మాధవుఁడెప్పటికి పోయెను? — మీరు కొంచెము విశ్రమింపుఁడు. [నిష్క్రమించును.]

విజ : ఆలోచనామగ్నుఁడయి తిరుగుచు] — పదునెనిమిది — సంవత్సరములకు పూర్వము! — అప్పటికి రెండుమూఁడు సంవత్సరముల బాలుడు! — స్మృతితప్పి మృతునివలె పడియుండెను! ఇంతవఱకు కొంచెమించుమించు సరిపోవుచున్నది! మాలతి మొగము పోలికలు గలవాఁడు మఱియెవ్వఁడుగ నుండును? ఓ! వంచింపఁబడితిని. ఆవైద్యుఁడు నన్ను మోసగించి విషమునకుమాఱు మరణమువంటి మైకము కప్పించు నేదియో మత్తుపదార్థము నచ్చియుండును. అవునవును! బాలుని శవమును దహనము చేయవలయునని నే నంటిని. శిశువు గావున భూమిలో నిక్షేపించుట యుక్తమని ఆవైద్యుఁడుచెప్పెను. ఆనాఁటి రాత్రియే నిక్షేపింపఁబడెను. అతఁడే రహస్యముగ ఆ శిశువును తెచ్చి సంతాన రహితులైని వీరి హజారవు

ముంగిటు నేలయుంచి పోయియుండరాదు ? పదునాల్గు రెండుమూడు దినములకే యూతఁడు కాశీయాత్రకని చెప్పి యూరు వెడలెను. ఇంతనరకు పోబడియే లేదు. అన్నియు సరిపోవుచున్నవి. ఇది యదార్థమై యుండునా ? లేక నాభావనయా ? వానికి కుడితొడపై పెద్ద పుట్టుమచ్చ యుండవలయును ; అయూనవాలె సత్యమును నిర్ణయింపఁగలదు.

[మాధవవర్మయు సమరసేనుఁడును ప్రవేశింతురు]

విజ : విచ్చేయుఁడు.

సమరసేనుఁడు : మాధవవర్మగారు మనలను చాల స్నేహముతో విచారించుచున్నారు. మన పరివారమున కంతయు సంతృప్తికరముగా నేర్పాటులు గావించిరి.

విజ : మాధవవర్మగారి మనము కృతజ్ఞులము.

మాధవవర్మ : ఇందు నాయోగ్యత యేమియు లేదు. అంతయు శాంతవర్మగారి యుత్తరువు.

విజ : మిమ్ములను గాంచినప్పటినుండియు మీయెడల నాకు బంధు ప్రీతి పొడముచున్నది. శాంతవర్మగారు మిమ్ము సొంత కుమారునివలె ఆదరింతురని తలంచెదను.

మాధ : అవును. తండ్రివలె నన్ను నాదరింతురు. [స్వగతము] ఈతని గాంచినంతనె నిర్నిమిత్తముగ నాకు వికర్షణము కలుగుచున్నది. ఇతఁడు మా కుటుంబ రహస్యములను నెమ్మదిగ జాణఁడై యెటులో యత్నించుచున్నాఁడు.

విజ : రాజశేఖరవర్మగారుకూడ మిమ్ము సోదర ప్రీతితో మాను సుందురు గదా ?

మాధ : అవును.

విజ : [స్వగతముగ] నా యుద్దేశమును వీడు గ్రహించియుండును ; ప్రత్యుత్తరములు ప్రోత్సాహకరముగ లేవు. [ప్రకాశముగ] మీ రేయే గ్రంథములు చదివితిరి ? మహాభారత ప్రియులైన శాంతవర్మగారు మీకా పురాణమును చెప్పించి యుందురు.

మాధ : చెప్పించిరి. [స్వగతము] ఈతఁడు సూక్ష్మబుద్ధి. శాంత శాంతవర్మగారి లోపమును కనిపెట్టెను.

విజ : మీకు జ్యోతిషమునుగురించి యేమైన తెలియునా ?

మాధ : తెలియదు.

సమ : [స్వగతము] ఏల యీతని నిన్ని ప్రశ్నలడుగుచున్నాఁడు ? దేనితో గుటిపెట్టి నట్లున్నది.

విజ : సాముద్రిక శాస్త్రమున పరిచయముగలదా ?

సమ : ఈ శాస్త్రములన్నియు మాధవవర్మగారికేల తెలియును ?

విజ : తెలిసియుండిన మేలె. శాంతవర్మగా రీలాటి శాస్త్రములు చెప్పించియుందురని యూహించితిని. సామాన్యమైన పుట్టుమచ్చల శాస్త్రము గూడ మీకు తెలియదా ?

మాధ : తెలియదు. మీకు తెలియునా ?

విజ : కొంతవఱకు తెలియును.

మాధ : నా కుడితొడపై అరచేయియంత మచ్చగలదు. దానికి ఫలితమేమి ?

విజ : [ఉద్రిక్తచిత్తుఁడై] సత్యముగనా ? చెప్పుము !

మాధ : కలదు. [స్వగతము] ఏల యిట్లు కలత చెందుచున్నాఁడు ?

విజ : మిత్రమా, నీ వదృష్టవంతుఁడవు.

మాధ : పరాశ్రయున కేమి యదృష్టము ?

సమ : [స్వగతము] ఈతనికి ప్రతికూలమైన రహస్యమేదియో బయటఁబడినది. అది అంత ముఖ్యమైనదిగానున్న ఇంత కలవరమెందుకు ?

విజ : నాకు ప్రయాణాయాస మింకను తీఱలేదు. కొంచెము విశ్రమించెదను.

మాధ : అట్లే. [స్వగతము] ఈతని చర్య దురూహ్యముగనున్నది. పుట్టుమచ్చ యనినంతనె సంక్షుబ్ధమానసుఁడయ్యెను ! [నిష్క్రమించును]

విజ : [కోపముతో] ఇప్పు డన్ని సందియములు తీఱినవి. నా ప్రయోగమింత వ్యర్థమైపోవునా ? నా మాయాజాలములో తగుల్కొనిన యొక ఈఁగ ఇట్లు తప్పించుకొని వెడలిపోవునా ? [అప్పవాల్పక బయ లవలోకించును]

సమ : మీ రేల యిట్లు కలఁత చెందితిరి ? ఇందుకు పుట్టుమచ్చయే కారణము గాదుకదా ?

విజ : [ఆ మాటలు విననియట్లు] బిడ్డయుఁ దండ్రీ ననుసరించెనని నమ్మియుంటివి. ఆ ! నే నుద్దేశింపని మూలనుండి హఠాత్తుగ పిట్టపిడుగు నెత్తిపై జారెను.

సమ : కడచిన విషయమును జ్ఞప్తికి తెచ్చుచున్నారు.

విజ ; ఆవిషయము యింకను గడవలేదు. ప్రత్యక్షముగా నగుపడుచున్నది. మనము అవివేకులమైతిమి. వంచింపఁబడితిమి. నరేంద్రుఁడు బ్రతికియున్నాఁడు. వాఁడే ఈ మాధవవర్మ.

సమ : [ఆశ్చర్యముతో] అటులనా ! మన మొకటి తలంచిన దైవ మొకటి తలఁచెను. ఇదెట్లు సంభవించెను ?

విజ : ఆ వైద్యుఁడే యిందుకు మూలమైయుండును. ఇంత మాత్రమునకే నేనేల యపజయము స్వీకరింపవలయును ? ఎట్టి యభ్యంతరములైనను నా యాశా ప్రదీపము నార్పలేవు. నిరుత్సాహ మెట్టిదో నే నెఱుంగను. నా హృదయముపదను పెట్టిన యస్త్రము. విఘ్న పరంపరలారా, మీతో పంతము వైచెదను. నా భావ్యభ్యున్నతికి మార్గము నరికట్టు మిమ్ము నా యూర్పుగాలిచే పటాపంచలు గావించెదను. భాగధేయమునకు విధేయత శిక్షించెదను.

సుమ : ఇంకను మన చేయి దాటలేదు.

విజ : సమరసేనా, పొమ్ము. పొమ్ము. చెల్లాచెదరైన నాభావము లను ఏకాంతమున చిక్కబట్టవలయును.

సుమ : మరల దర్శించెదను [నిష్క్రమించును]

విజ : ఉపకరణ సమీకరణమునందు పొరబడితిని. పొరపాటు మానవ సహజము. ఇందు విధిచేష్టయేమి ?

మానవుఁడైనవాఁడు పదిమాఱులు యత్నముసల్పియుఁ జయ
శ్రీని వరింపఁడేని చలచిత్తులు ప్రాప్తమటంద్రు దానినిఁ ; [దం
మానయుతుల్ తదుక్తిని బ్రమాణముగాఁ గయికోరు ; చూచె
గాని .యదృష్టమే యొకటి గల్గిన, దానికి నాకు యుద్ధమే !

[ఏవగింపుతో] ఆ ! తూ—విధి—విధి.

[తెర జాఱును]

స్థలము ౪ : అంతఃపురము

[తెరయెత్తునప్పటికి యశోధర దీనవదనయై పైటకొంగుతో కన్నీరు తుడుచుకొనుచుండును. రాజశేఖరుఁడు ప్రవేశించును.]

రాజశేఖర : అమ్మా, యెందుకు రమ్మంటివి?

యశోధర : నాయనా. యిటురమ్మా. కూర్చుండుము.

రాజ : [అమ్మప్రక్కన కూర్చుండును.]

యశో : శేఖరా, యిఁక మనమేమి చేయఁగలను? మీ తండ్రి పట్టినపట్టు విడువకున్నాఁడు. ముసలితనపు మూర్ఖపము; నేనేమి చెప్పఁబోయినను అవిధేయనని శంకించుచుండును. తండ్రి నిశ్చయమును విని మనోరమ రేయుంబవలు లనలో తాను కుమిలి కుమిలి పరితపించుచున్నది. రెండు దినములనుండియు మంచినీరైనను త్రావక కృశించుచున్నది. కన్నీరు నించి నించి కనుఱెప్పలు వాచిపోయియున్నవి. ఆబిడ్డ దురవస్థ చూచినప్పుడు కన్నకడుపెట్లు దరికొనకపోవును? నాయనా, యీఁడువారి మనసుకోఁతలు మీకేమి తెలియును?

రాజ : అమ్మా, మనోరమను విజయవర్మకిచ్చి వివాహమ్ముచేయుట నాకును అంత సమ్మతముకాదు. నిన్న ఆయన విడిదికి పోయియుంటిని. నేను పోవునప్పటికి ఏలనో కోపోద్రిక్త మానసుఁడైనటుల నిప్పులు గ్రక్కువాడిచూపులతో బయలవలోకించుచుండెను. అతతాయి క్రూరస్వభావమును ప్రతిబింబించుచుండిన అతని ముఖము నన్నుచూచిన తక్షణమె దరహాసిత దీప్తమై వింతగొల్పినది.

యశో : నాయనా, ఆయన అంత కోపపడుటకు మనమేమి యగౌరవము చేసితిమి?

రాజ: ఆయన నడవడి యేదో కొంత చిత్రముగ నున్నది!

యశో: అట్టి కపటాత్ముని మీతండ్రి యెట్లు సద్గుణ సరపన్నుఁడని నమ్మెను?

కడుపు చుమ్మలు వాఱఁగఁగాంచి పెంచి,
నేఁడు చేసేతఁ గూఁతురిఁ బాడుకూప
మునఁ బడంగనెట్టులఁ ద్రోతు? ముప్పుదప్పు
సరణి లేదొకో? నీవైన సాయపడవొ?

రాజ: అమ్మా చింతిల్లకుము. నాయనకు మరల చెప్పిచూచెదను. వినఁడేని ముహూర్తము వేళకు మనోరమ నెచ్చోటికైన దాఁటవేసికొని పోయెదను. ప్రస్తుత మింతకన్న వేఱు ఉపాయము లేదు.

యశో: విజయవర్మగారు అవమానింపఁబడినట్లు కోపగించుకొందురుగదా!

రాజ: అతనికోపము మనల నేమి సేయును?

[మాధవవర్మ ప్రవేశించును]

మాధవవర్మ: అమ్మా—

రాజ: మాధవా, మేమిప్పుడు నీవు వినఁగూడని కుటుంబ రహస్యములు మాటలాడుకొనుచున్నాము. తరువాత రమ్ము.

మాధ: [కోప మడఁచుకొన్నవానివలె నటించి నిష్క్రమించును]

యశో: శేఖరా, మాధవునియెడ నీ ప్రవర్తనము చాల నింద్యముగ నున్నది. నిర్హేతుకముగ వానిని నీవవమానించుచుంటివి. మానమర్యాద లెఱిఁగిన మాధవుఁడు నీ పొగరుబోతు మాటల నెంత నోచ్చుకొని యుండును?

రాజ: వానిని నేను వ్యర్థముగ దూషించుటలేదు. మన కుటుంబమున వాని యంతరమును వాఁడెఱుంగవలయును. మీ చనవును వాఁడు

దుర్వినియోగ పెట్టుచున్నాఁడు. నాయెదుటకూడ మనోరమతో స్వేచ్ఛగ మాటలాడుచుండును. వారిరువురు పాచికలాడునప్పుడు నేను కోరినను వారు నన్ను ఆటలోనికి రానియ్యరు. వారిరువురి కలుపుగోలుతనము నా కేవము పుట్టించుచున్నది.

యశో: కుమారా, పిన్నటినాఁటనుండియు మీరు ముగ్గురొక్కచోట పెరిగితిరి. ఒక్క కంచమున గుడిచి, ఒక్కమంచమున నిదురించితిరి. మొన్న మొన్నటివఱకు పరమాప్తులుగ నుంటిరి. మాధవుఁడు నీ యనూయకు పాత్రుఁడు కాఁడు. గొప్పబుద్ధి వహింపుము. మనోరమ యింకను బాల్య వినోదముల విడనాడదు.

రాజ: అమ్మా, నీ వేమైన ననుకొందువుగాక, నేను మాత్ర మొక మాట చెప్పుచున్నాను: ఇఁకమీఁద మనోరమ మాధవునితో కలిసిమెలసి యుండగాదు. నీకుమారిక ప్రవర్తనమునకు నీవు బాధ్యురాలవు. తెలిసికొమ్మా.

[నిష్క్రమించును.]

యశో: ఇఁకమీఁద వారిరువురు కలసిమెలసి యుండరు. రాజశేఖరుఁడు తండ్రియంతవాఁడు. పట్టినపట్టు విడువఁడు. అయ్యో, మాధవా, నీ వెప్పుడైన వెడలవలసినవాఁడవేనా! ఏపల్లెతయో పెంచుకొనియున్న నీకిట్టి యిక్కట్టులు వచ్చియుండవుగదా! రాజశేఖరుని యుద్దేశ మటుండనిచ్చి మనోరమకును మాధవునకుఁగల చనవును కొంతమట్టుకు తగ్గించుటయే యుచితమని నాకును దోఁచుచున్నది. వారిరువురికి పరిణయము దుస్సాధ్యము! అట్టియెడ పరస్పరానురాగము హృదయానుతాపమునకు మూలము కాఁగలదు. అన్యాపదేశముగ మాధవునకీ సందర్భములన్నియు తెలియఁజెప్పెదను.

[నిష్క్రమించును.]

[తెర జారును.]

స్థలము ౫ : విడిది యిల్లు.

[విజయవర్మ సోఫాపై నానుకొని యొకపుస్తకము చదువుచుండును. తెరయెత్తఁబడును.]

విజయవర్మ : చాణక్యుఁ డొక్కఁడే నా మనస్సుకెక్కిన నీతివేత్త! సాంసారిక రాజకీయ ధర్మముల నాతఁడు భేదము నిరూపించెను. కార్య దక్షులు ఫలసిద్ధికొఱకు నెంతటి కార్యములనైన నొనరింతురు.

[సమరసేనుఁడు ప్రవేశించును.]

విజ : ఏవైన క్రొత్త విశేషములు కనుగొంటివా?

సమరసేనుఁడు : [హూర్చుండి] తమరి దగ్గఱ విశేషములు వినవచ్చితిని.

సమ : అంతియేనా?—సమరసేనా, చిన్న బహుమానముతో నెట్టి పరిచారకుని నోటి తాళములైన ఊడిపోవును. ఈ కుటుంబ రహస్యములన్నియు గ్రహించితిని. మనోరమ మాధవుని వలచియున్నదఁట! తల్లికిని కుమారునకును నా సంబంధ మంగీకారము కాదఁట.

సమ : అటులనా! ఇంట నందఱును ప్రతికూలురైనపుడు శాంత వర్మమాత్ర మేమి చేయును?

విజ : ఆతని కోఁతిపిడికిలిపై నాకు నమ్మకము గలదు — కాక పోయినను నాకొక యుపాయము తోఁచుచున్నది.

సమ : సూచింపుఁడు! తత్క్షణమె నిర్వహించెదము.

విజ : రాజశేఖరుని రహస్యముగ మన దుర్గమున దాఁచియుంచ వల యును. వాని సాహాయ్యములేనిదే రాణి స్వతంత్రముగ నేమియు చేయఁ జాలదు.

సమ: అట్లయిన ఎప్పటికిని రాజశేఖరవర్మ మనమార్గమును ప్రాణముతో వదలరాదు.

విజ: అవును! అది నిశ్చయము.

సమ: మఱియొకటి ఆలోచింపుఁడు. పుత్రహీనుఁడైన శాంతవర్మ మాధవు నింటనుంచుకొని మనోరమనిచ్చి వివాహము చేయవచ్చును; అట్లే అగునేని మన ప్రయత్నములన్నియు విఫలములగును.

విజ: [నవ్వుచు] సమరసేనా, నేనంత మూఢుఁడ ననుకొంటివా? పరస్పర ద్వేష ముండుటవలన రాజశేఖరుని మాధవుఁడే చంపెనని యూహింపవచ్చును.

సమ: మీరు ప్రతిభావంతులు; మీయెదుట నేను మందమతిని.

విజ: మనోరమ మాధవునిపై ఆస వదలుకొనకతప్పదు.

సమ: శాంతవర్మకు మీరుచెప్ప వేఱుగతి యుండదు.

విజ: ఇట్టి సందర్భముల వివాహము కొంచెమాలస్యమైనను జరిగితీరును.

సమ: పెండ్లికూఁతురితోడ అరణముగ రాజ్యమును హస్తగతమగును.

విజ: నా భావిజీవితమును ప్రభాతమువలె స్వర్ణమయమై శోభకట్టు కట్టుచున్నది!

సమ: మీ యనుచరుని జీవితముగూడ నట్లే యొనర్పవలయును.

విజ: సమరసేనా, నిన్ను మఱచు ననుకొంటివా? ననంపస్రాగమున రాజప్రతినిధియగుట కంత తీసిపోవు.

సమ: [సంతోషముతో] మీచిత్తము, నాభాగ్యము.

విజ: మన మిప్పుడు ఊహ్యమైన యానందము ననుభవించుచు కర్తవ్యమును మఱువరాదు. నే నిచ్చట కొన్ని దినము లుండవలసినున్నను. నీవు పరివారమును దీసికొని హేమనగరమునకు వెడలుము. మన నాయకీ రాకకే ఇచ్చటి వృత్తాంతము లేవియు తెలియఁగూడదని పరిచారకుల హెచ్చరింపుము.

సమ : అట్లే. [స్వగతము] మాలతితో సంభాషించుటకు తరుణము దొరకినది.

విజ : మాధవుని వేటనేర్పను రాజశేఖరునియొద్ద అర్పించి వానిలో ఉనూను ప్రేరేపితిని ; రాజశేఖరుఁడు తన నైపుణ్యము నాయెదుట ప్రదర్శింప నువ్విళ్ళూరుచున్నాఁడు. ఈనాఁడు సాయంకాలమె మే మిర్వురము అరణ్యమునకు వత్తుము ; మన పనివారములోనికొందఱు మాఱువేషములుధరించి అచ్చట వేచియుండవలెను. సమయముచూచి ఆతని కాలుసేతులు బంధించి గుఱ్ఱముపై వేసికొని ఈ నాఁటి రాత్రియె పట్టణముజేర్చి పాతాళగృహమున దాచవలయును. ఇచ్చటను అచ్చటను ఈ రహస్యము ఎవ్వరికిని తెలియఁగూడదు.

సమ : అట్లే యొనర్చెదను.

విజ : [పుస్తకము చేతికితీసుకొని చూచుచుండును.]

సమ : [స్వగతము] ఈతని యొక్కొక్క రహస్యమును నావాంఛా పూర్తికి ఒక్కొక్క సోపానమగుచున్నది. మాలతిని నేను పెండ్లిచేసికొని తీఱవలయు. ఆ కాంతపై ననురాగము నానాఁటికి హెచ్చుచున్నది. ఎన్ని దినములు దాఁచఁగలను. ఏల దాఁచవలయును ?

విజ : [తలయెత్తిచూచి] సమరసేనా, నీ వింకను ఇచ్చటనే యున్నావా ? నిదుర లేని కలలు గనుట నా సేనాధిపతులకు తగిన యుద్యోగముకాదు.

సమ : శిలాక్షరప్రాయమైన మీ వాగ్దానము నామనమున మధుర స్వప్నము సృజించినది.

విజ : అందుకు నాపైన సొడ్డు పెట్టెదవా ? తీటిక మాచి వాగ్వాద వినోదము ననుభవింతము. నీ కప్పగించిన కార్యము కాలయాపనము నేయక నిర్వహింపుము.

సమ : [తలవంచుకొని] నా సేవకు తగిన ప్రతిఫలము ముట్టునని నా కేమి నమ్మకము ?

విజ : ఏమీ! నీ సందేహము వింతగొల్పుచున్నది. సమరసేనా, నా మొగముచూచి మాటాడుము. నిన్నేప్పుడైన మోసము చేసియుంటినా?— పొమ్ము, పొమ్ము, జేలవు కాకుము.

సమ : మీకు రాజ్యము చేకూరినది. వివాహమును కాఁబోవుచున్నది.

విజ : ఇదియొక క్రొత్తవిషయముకాదు.

సమ : క్రొత్త విషయమే చెప్పెదను. నాకును పెండ్లిచేసికొనఁ గోరిక కలదు.

విజ : [నవ్వుచు] ఇందుకా యింత యుపోద్ఘాతము? అటులనే చేసికొమ్ము; నాకును సంతోషమేగదా!

సమ : వసంతపురమున రాజప్రతినిధి కాఁబోవు నాకు వధువుకూడ అనురూపవతిగ నుండవలయును.

విజ : [స్వగతము] చాలాదూరము అంగవేయుచున్నాఁడు. [ప్రకాశముగ] కన్యకను నిర్ణయించుకొంటివా?

సమ : నిర్ణయించుకొంటిని.

విజ : ఎవరు?

సమ : [క్రిందిమాపుతో] మాలతీదేవికి నేనంత తగని వరుఁడనుగాను.

విజ : [పిడుగడఁచినట్లు నిర్విణ్ణుఁడయి] మాలతీదేవికి నేనంత తగని వరుఁడనుగాను! [కోపముతో] తగిన వరుఁడని యెవరుచెప్పిరి?

సమ : నే ననుకొంటిని.

విజ : [కోపముతో] సమరసేనా, నీవు తలక్రిందుగా నడచుట లేదుగదా? నీకు చిత్తచాంచల్యము గలిగినదా? లేక కలగనుచున్నావా? ఇతరుఁడవే యైయున్న ఈ యసంగత ప్రలాపములకు నిన్ను మన్నించి యుండను. హాస్యాస్పదుఁడవు కాకుము.

సమ: మాలతీదేవిపై నీకు ప్రీతి లేదు. ఆ కన్యను శిక్షించుటకుగా నాకిచ్చి వివాహము చేయుఁడు.

విజ: నీవు బుద్ధిమంతుఁడవేని ఈ విషయమై మఱొక్క మాటయైన నెత్తకుము. ఇంత తారతమ్యమెఱుంగనివాఁడవని నేనెన్నఁడును తలంపలేదు.

సమ: ఇదియే కడపటి మాటయా?

విజ: ముమ్మాటికి.

సమ: ఏనుఁగు తన నెత్తిన తానే మన్ను చల్లుకొనును.

విజ: ఓరీ, నీచుఁడా, నన్ను బెదరించి లోఁగొనఁ జూచెదవా?

సమ: మాధవవర్మకే నేనట్టి సాహాయ్య మొనరించియుందు నేని——

[నిష్క్రమించును.]

విజ: ఈ రహస్యముగూడ వీనికిఁ దెలిసిపోయెను! నా తెలివితక్కువతనమునే నిందించుకొనవలయును. నానాఁటికి వీనికి నాపై నధికారము హెచ్చుచున్నది. ఈ దుర్మార్గుఁడు బ్రతికియున్నంత వరకు నా గుండెలు కుదుటపడవు — సమరసేనా,

[పలుకఁడు] సమరసేనా, [పలుకఁడు]

[అటు నిటు తిరుగును]

ఇంతలో నెచ్చటికిపోయెను? మాధవుని యొద్దకు పోయియుండఁడు గదా? సమరసేనా,

[పలుకఁడు] ఎవఁడురా అక్కడ?

పరిచారకుఁడు: స్వామి.

విజ: సేనాధిపతి ఎచ్చటికిపోయెనో త్వరితముగ పిలిచికొనిరమ్ము.

పరి: ఆజ్ఞ. [నిష్క్రమించును.]

విజ: [అటునిటు తిరుగుచు] ఆతఁడెక్కడికి పోయియుండును? ఇంత యనాలోచితముగ కార్యము చేయునా? చేయఁడు; చేయఁడు. ఏల యింతవఱకు రాఁడు? — సమరసేనా.

[సమరసేనుఁడు ప్రవేశించును]

సమరసేనుఁడు: నన్ను పిలిపించితిరా?

విజ: ఆఁడుదానివలె అలిగిపోవుట ఎప్పుడు నేర్చుకొంటివి? కూర్చుండుము.

సమ: [నిలువఁబడి] నాతోడ మీకు పనితీఱినది; నే నిఁక నుండిన నేమి? పోయిన నేమి?

విజ: [కూర్చుండి] కూర్చుండుము. మంచిబుద్ధితో ఈ విషయమును మరల నాలోచింపుము. నీకోరిక యసంగతమని యిప్పటికే నీకు తోఁచియుండును; మనము లోకదూషణమునకుఁ బాల్పడుదుము; వింత వింత కింవదంతులు పుట్టును.

సమ: కింవదంతులకు క్రొత్తగా భయపడుచున్నామా? అసమ్మతి నింత శాఖా చంక్రమణముగ నుపదేశించుట యెందుకు? ఔనా - కాదా ఒకమాట చెప్పుఁడు. పోయెదను.

విజ: సమరసేనా, నీపై ద్వేషముతో నిట్లు చెప్పుటలేదు. లోకుల యాడికోలుకు వెఱచి సందేహించితిని. నీ కంత యావశ్యకమని తోఁచినప్పుడు నీ యభీష్టము నెరవేర్చియే తీరుదను. నీ కింకను సందేహమా?

సమ: నా సందేహము తీఱినది.

విజ: ఇఁక త్వరితముగ వెడలిపొమ్ము. జాగరూకుఁడవై అంతయు నిర్వహింపుము.

సమ: పోయివచ్చెదను. మరణపర్యంతము మీ మేలు మఱవను.

[నిష్క్రమించును.]

విజ: నన్నావేశించిన పిశాచము తొలఁగినట్లైనది. ప్రతిపదము నందును వీనిదే నాకుచింత; నాజీవిత మీ నీచుని మూలమున దుర్భాగ్యమగు చున్నది. ఏలాటి సందేహమున కెడమియ్యని స్నేహముతో ప్రవర్తించి సమయముచూచి మట్టుపెట్టెదను.

[రాజశేఖరుఁడు ప్రవేశించును.]

రాజశేఖరుఁడు: వేఁటకు వచ్చెదరా?

విజ: నాకు కొంచెము తలనొప్పిగానున్నది; అయినను నీ వెను వెంటనే వచ్చెదను.

రాజ: ఆలసింపకుఁడు. [నిష్క్రమించును.]

విజ: రాజశేఖరుఁడు తన వేఁట నైపుణ్యము చూపుటకు నువ్విళ్ళూరుచున్నాఁడు కాఁబోలు!

[అచ్యుతవర్మ ప్రవేశించును]

అచ్యుతవర్మ: జయము, జయము!

విజ: అచ్యుతవర్మా, సమరసేనుఁడు ప్రయాణ సన్నాహము చేయుచున్నాఁడా?

అచ్యు: మే మికఁ ఆతని అధికారము లెక్కసేయము. నా ఆధీనములోనుండు పరివారముముందర ఆతఁడు నన్ను నీచముగ నిందించెను. ఆ గర్వాంధుఁడు ఏలినవారిని సైతము లెక్కసేయుటలేదు.

విజ: ఆతఁడేమైన నోడలుతప్ప త్రాగియున్నాఁడా?

అచ్యు: ఇదియంతయు దేవరవారి యాదరణమువలన వచ్చిన కండకావరము. లేకయుండిన ఆతని నప్పుడే—

విజ: ఇటురమ్ము [తిన్నగా] వానిపై నాకాదరము పోయినది.

ఆ నీచుఁడు నాదయకు పాత్రుఁడు కాఁడు. వాని యుద్యోగమును నీవు నిర్వహింప నభిలషింతువా?

అచ్యు: దేవర కరుణ.

విజ: మిగత విషయము నీ వూహింపఁగలవు. సహాయము చేయుము. ఇచ్చుటకాదు; తెలిసినదా?

అచ్యు: గ్రహించితిని.

విజ: కొమ్ము నీయదృష్టము నీచేతిలో నున్నది.

అచ్యు: మహాభాగ్యము. [నిష్క్రమించును]

విజ: రాజశేఖరుఁడు నాకొఱకు వేచియుండునేమో.

[నిష్క్రమించును]

తెర జారును.

స్థలము ౬: అరణ్యము.

[మనోరమయు చేటికయు ప్రవేశింతురు.]

చేటిక: అమ్మా, యింక మనయింటికి మళ్ళుదాం, రాణీగారితో గూడ చెప్పిరాలేదు. అన్నయ్యగారుచూస్తే కోపగించుకొంటారు.

మనోరమ: శ్యామలా, నాకు అంతఃపురముకంటె ఈ యరణ్యమె వేయింతలు సుఖప్రదముగనున్నది. ఇచ్చట చెట్టుచేమలు పనికిమాలిన శోభ లొనరించి ప్రాణము విసిగింపవు.

శ్యామల: తండ్రిగారు పట్టినపట్టు విడువరు; మొన్నవచ్చిన క్రొత్త దొరగారు పెద్దదొరగార్ని మచ్చుమందుపల్లె లోపఱచుకొన్నట్లుంది.

మనో: మా నాయన ఉత్సాహవంతుడు సముద్దేశముతోనే నా హృదయమును చిందఱవందఱగ త్రొక్కుచున్నాడు — ఏమే, మాధవుని ఈవేళ చూచితివా? రెండుదినములనుండియు నాకంటి కగుపడుటలేదు.

శ్యామ: ఆయన్ని ఈనాటి పొద్దున చూచాను. అమ్మా, మునుపటి మాధవయ్యదొరగారు కారు. ఆ నడుపు ఆ చూపులు మారిపోయినాయి. పిచ్చివాడిలాగా తిరుగుతుంటాడు.

మనో: నా దుఃఖాగ్ని హృదయదాహకమైనను తల్లి యోదార్పుల చే కొంత చల్లబడుచున్నది. పాపము! మాధవుని ఓదార్చువారెవరు?— శ్యామలా, మాధవుని గంభీరస్వభావమును నీ వెప్పుడైన కనిపెట్టితివా? తన దుఃఖము నెవరితోనైన చెప్పికొనడు; భారమును అసహాయుడుగ వహించును.

శ్యామ: నిన్న మన శేకరయ్యదొరగారు ఎందుకో కోపగించు కొన్నారు. ఆయన వినిపించుకోకుండా తలవంచుకొని వెళ్ళిపోయినాడు.

మనో: మాధవవుఁడు నివురుగప్పిన నిప్పు.

[మాధవవర్మ అన్యాయత్త చిత్తుఁడయి క్రిందిచూపుతో ప్రవేశించును.]

శ్యామ: అమ్మా, వారుగో! మాధవయ్య దొరగారు. ఇక్కడికే వస్తున్నారు.

మనో: [ఆతురతతో] ఏఁడి?— [చూచి] పాతాళ పర్యంతము నంటుచూపు! ఏదో యొంగ మేదియో ఘోరనిర్ణయమును ప్రకటించుచున్నది!— మాధవా, ఏమి యీ స్వరూపము?

మాధవవర్మ: [మెల్లఁగ తలయెత్తి చూచి] మనోరమా, యదృశ్య శక్తి యాహ్వానము బలవత్తరము. స్వతంత్ర జీవిత యాత్రా మహాసముద్రావర్తనమున నేకాకినై దుముకఁబోవుచున్నాను. వీడ్కోలుపుము

మనో: [కలఁతచెంది] నీ మాటలు నాకర్థమగుటలేదు. ఏమియాత్ర? వీడ్కోలుపుట యేమి?

మాధ: ఇంకొక్క నిమిషమైనను ఈ యవమానకరమైన జీవనమును గడపఁజాలను. ఓర్పునకుఁగూడ నొక మేరయుండును. నే నెవ్వఁడను? మీ యింట నే నేల యదవ్రతావుడు త్రాగుచుండవలయును? అజ్ఞాత జన్ముఁడను, పవిత్రమగు మీ కులీనత కేల కళంకము తేవలయును?

మనో: మాధవా, నిన్నెవరైన దూషించిరా? రాజశేఖరుఁడేమైన కానిమాటలు పల్కెనా? తండ్రితో దందరపడి కోపగించుకొనలేదుగదా?

మాధ: ఒక్క రాజశేఖరుఁడే కాఁడు, నేను జూచు ప్రతిపదార్థమును నన్నవమానించుచున్నది. పారతంత్ర్య విషవాయువునందు నా యౌవన కుసుమము వినష్టమయి జీర్ణించి పోవుచున్నది. కఠినమటమ్ములను నిష్కపటమైన నా వక్షఃస్థలముతో నెదుర్కొనఁగలను గాని, మర్మభేదకములగు నెత్తిపొడుపు

లను, అన్యాపదేశ దూషణములను సహింపఁజాలను. ప్రత్యక్షముగ నీవు నా హృదయమును చూడఁగలుగుదువేని, ఒక్కొక్క యణుమాత్రస్థలము నొక్కొక్క క్షతము! ఒక్కొక్క క్షతమును రక్తస్రావి! ఒక్కొక్క రక్తబిందువును నాజీవితసారము!

మనో: అయ్యో! నీ వెన్నఁడును నింత కలఁత నొందియుండలేదు. ఆ పొగరుఁబోతు రాజశేఖరుఁడే నిన్ను మితిమీఱ నొప్పించి యుండవలయును.

శ్యామ: అనుమాన మెందుకమ్మా? నిజంగానే వుండవచ్చును.

మాధ: మనోరమా, నేను బిచ్చకత్తె బిడ్డనని తూలనాడినందున నాకేమి యవమానములేదు; లోకమున నందఱును భాగ్యవంతులుగ నుండరు.— నేను జారిణీకుమారుఁడనా? తన యపవిత్ర కళంకమును కప్పిపుచ్చుటకు మాతల్లి నన్ను నిశ్చింతముగ పాఱవైచినదా? [సంక్షుబ్ధ చిత్తుఁడయి] మాతల్లి జారిణి! దుస్సహము— ఓరీ రాజశేఖరా, నేను మీతండ్రికి మరణ పర్యంతము ఋణపడి యుండనియెడల— [కత్తిపై చేయివేయును].

మనో: ప్రాణమిత్రమా, నన్ను గుఱించియైన ఆబాలిశుని నీచోక్తులు మన్నింపుమని వేడికొనుటకును నోరాడకున్నది.

మాధ: వీడ్కొలుపుము. కాలయాపన మగుచున్నది. నీయనురాగ స్మృతియను మహాప్రదీపమును చేతనుంచుకొని నా జీవిత కాళరాత్రి నంతయు నిర్భయముగఁ గడపెదను. [కదలును.]

మనో: [చేయిపట్టుకొని] నీవు నిజముగ వెడలవలయునా? ఇంకొక యుపాయము లేదా?

మాధ: నే నింకొక్క నిమిషమైన యీ యింట నుండఁజాలను. ఈ బూటకపు జీవనము నాకు నరకము వలెనున్నది. రాజులయింట నునికి సర్వ సౌఖ్యము లనుభవించుచున్నట్లు లగుపడుట— హృదయముమాత్రము బయటికి కగపడని అంపకోఁతలతో జర్జరితమగుట! ఇది యేటి బ్రతుకు?

మనో: నీ యనురాగడింపులతో నా హృదయ భాగమును పెకలించి పెఱుకుకొనఁ దలఁచి యుంటినిగాని, నీ దుఃఖమును చూచి నాసోప ద్రుంగి కొంటిని. మాధవా, అన్న యపరాధమునకు నాపై కసితీర్చుకొందువా?

మాధ: నా మానత్యాగము నీ సౌఖ్యమునకు గారణమైన సుసహకరింపు నౌచో, అదియేగాదు ప్రాణత్యాగముకూడ నాకిష్టమే.

మనో: మన యనురాగలత నిరాలంబముగ కృశింపవలసినదేనా?

మాధ: మాటిమాటికి పొడిచి చంపెదవు? నేను రాజపుత్రుఁడనుకాను.

మనో: నీవు స్మృతిని భగ్నము చేయలేవా?

మాధ: స్మృతిని గాలంబు నశియింపఁ జేయమందు
నీకడన యున్న దయసేయుమో కులీన,
నీరమైనను విషమైన నీవొసంగ
నమృతరసమట్లు తనివార నానువాఁడ

మనో: మాధవా, నీ సహవాసములేని ప్రపంచము నాకు జీవన్మరణము, నేను నిశ్చయించుకొంటిని.

మాధ: [దుఃఖోద్వేగముతో] ఏమనుచున్నావు? ఈ యజ్ఞాత జన్ముఁడు, ఈ కులహీనుఁడు, ఈ పరాన్నభోక్త,— దుస్సాహసము, దుస్సాహసము! నీ వేడ, నే నేడ? ఏల యీ పిచ్చిభ్రమ గొల్పుకొనుచున్నావు? దురదృష్టమునకు భ్రాంతి; భ్రాంతికి ఆశాభంగము; ఆశాభంగమునకు అకాలమరణము; ఇక్కటుల సంతాన పరంపర!

వనితా, నీవొక ధావమాన మధుర స్వప్నంబవై యున్నవో
ఘనమార్గంబునఁ దేలియాడెదవు దక్కంగా రాని దూరంబునన్
నను నచ్చోటికి రమ్మటంచుఁ గనుసన్నన్ బిల్తువేగాని, నీ
వనుమానింపవు నా విపక్షతను: పేరాసల్ వృథా వేదనల్!

మనో: మాధవా, నీకు మరణింప నిచ్ఛకలదా ?

అదిగో ! యాగిరి శృంగమెక్కెదము సంధ్యారక్త వర్ణాంకితాం
బుద రమ్యాంబర భిత్తిపై మన వపుర్మూర్తుల్ మషీచిత్ర సం
పదరూపింప, నభుక్తమా వలపు తాపంబుల్ శమింపంగ, బే
రెద కౌఁగిళ్ళ సుఖించి క్రిందినదిలోనే దూకి నిద్రింతమా ?

శ్యామ: అన్నయ్యగారిక్కడికే వస్తున్నారు !

మనో: ఏఁడి ! విజయవర్మగారు గూడ వచ్చుచున్నారు. నే నిఁక బోయెదను. అన్న కోపగించుకొన్నను సహింపుము.

[విజయవర్మ రాజశేఖరులు ప్రవేశింతురు]

రాజశేఖరుఁడు: [స్వగతము] వీ రిచట మాటలాడుచుండి. మమ్ము చూచి మనోరమ చెట్లచాటునకు పోయినది. [ప్రకాశముగ] ఓరీ, నీకింకను జ్ఞానములేదా ? నీ యంతరమును నీవెఱుంగవా ? మాయమాటలతో ఆ యమాయికను లోఁబఱచుకొన యత్నించుచున్నావా ? ఓరి దుర్జాతీ, నిన్ను ప్పుడే యీ వనదేవతలకు బలియిచ్చెదను.

[కత్తిదూసి మాధవునిపైకిపోవును. అంతలో మనోరమ రాజశేఖర మాధవుల మధ్యకువచ్చి రాజశేఖరుని పట్టుకొని]

మనోరమ: అన్నా తొందరపడకుము. మాధవుఁడేల యింతటి పగవాఁడాయెను ?

మాధ: [గంభీర నిర్లక్ష్యభావముతో] రాజశేఖరా, యా యాట వస్తువును దాఁచియుంచుకొనుము.

రాజ: [కోపముతో] ఏమీ, ఈ కరవాలము నీహృదయ రక్తమును ద్రావునపుడు విషవ్యాళమని తెలిసికొందువు.

మాధ: [రాజశేఖరుని కరవాలమును పెరికి కొంచెముదూరముగ పడవైచి] మహానాయకుఁడా, అదిగో! నీ కరవాలము మట్టిదాఁకి కలుకు మాయును. చక్కఁగ తుడిచి యొరలో దాఁచిపెట్టుకొమ్ము.

మనో: మాధవా, నీవుకూడ అన్నకోపమునకు తగునట్లు ఆటలాడుచున్నావు.

రాజ: ఓరి కృతఘ్నుఁడా, నిన్నింతవరకె చంపకుండినది తప్పు.
[క్రిందపడియున్న కత్తితీసికొని పైకిదూకును.]

మనో: అన్నా, మన్నింపుము, మన్నింపుము.

రాజ: వెడలిపొమ్ము! సిగ్గులేనిదానా, మాన మర్యాదలెఱుఁగవు. పరపురుషుల యెదుట స్వేచ్ఛంద విహారిణివలె నాట్యమాడెదవు.

మనో: [మాధవునితట్టు అర్థగర్భితముగ చూచి వెడలిపోవును.]

రాజ: ఓరీ, నీవు తిన్నయింటికి ద్రోహము సల్పువాఁడవు. చిన్ననాఁటనుండి మాయింట పెరిగిన దోషమున పాపశంకచే నిన్నుమన్నించితిని. వెడలిపొమ్ము. ఇఁక మా దినాణమున నడుగుపెట్టకుము. [విజయవర్మ దగ్గఱకుపోయి] మన మిఁక పోదము రండు.

విజ: [స్వగతము] అంతయు నాఆలోచన కనుకూలముగనే పరిణమించుచున్నది! ఈయసదృశ లావణ్యవతి కొఱకైన మాధవుని తుదముట్టింపవలయును. [ప్రకాశముగ] మిత్రమా, నాకు తలనొప్పి మఱింత హెచ్చుచున్నది; నేను కొంత తడవు విశ్రమింపవలయును. [జనాంతికము] నీవు మాధవునిపై కనుపఱచిన శౌర్యము నా కచ్చెరువు గలిగించినది. భేష్! రాజశేఖరా, భేష్! [వీపుతట్టును].

రాజ: [జనాంతికము] కనికరముతో వానిని చంపక వదలితిని; లేకున్న ఇంతవఱకె వాని కళేబరముపై కాకులు గ్రద్దలు గీగావు లాడుచుండెడివి. మీరు ఇంటికి పోయెదరా?

విజ: నుదుట తైలము రాచికొని కొంత విశ్రమించిననేగాని యుపశమించునట్లు లేదు.

రాజ: నేను పోయెదను.

విజ: నీవు ఒంటరిగా వేటాడెదవా?

రాజ: ఈ యరణ్యము మాకు చిరపరిచితము.

[నిష్క్రమించును.]

విజ: [స్వగతము] వెడలుము. పాతాళగృహముగూడ చిర పరచితము కాఁగలదు. [నిష్క్రమించును.]

మాధ: [అధోముఖుఁడై అటునిటు తిరుగుచు] మనోరమ నాస్థితిని మతెంత ఘోర మొనరించుచున్నది. నేను వెడలి పోవుదునేని ఆసుకుమార హృదయ తప్పక ప్రాణపరిత్యాగము కావించుకొనును. ఇన్ని దూషణను లకు. అవమానములకు నగ్గమయి ఇఁక నేనెట్లు వారి దివాణమున నివసింపఁ గలను? ప్రియసఖీ, ఎట్టి విషమ సంఘటనము తెచ్చిపెట్టితివి! ఎట్టి పిచ్చి యాస పురికొల్పితివి!

ప్రతిఫలించిన చంద్ర బింబంబుగాంచి
యురముపై నిదురించుచు నున్నదనెడి
భ్రాంతిని సుఖించుఁ గుముదాకరంబు నరసి;
ఎంతదూరమ్ము, రెంటికి నెంత యెడము!

[నేపథ్యమున]: ఓ మాధవా, పంది, చచ్చితిని—చచ్చితిని—పంది. [అని దూరమునుండి వినఁబడును.]

మాధ: ఏమది? [ఒరనుండి కత్తిలాగికొని పరుగెత్తును.]

తెర పడును.

స్థలము ౨: కొలువుకూటము.

[శాంతవర్మయు విజయవర్మయు కూర్చుండి, తెర యెత్తునప్పటికి సంభాషించు వైఖరిలో నుందురు.]

శాంతవర్మ: [దుఃఖముతో] అయ్యో! యింకెక్కడి రాజశేఖరుఁడు! ఇంకను బ్రతికియున్నాఁడా? రాత్రియంతయు దివిటీలు వేయించి యడవి యంతయు వెదకించితిని— మీ రేల వాని నొంటరిగ వదలివచ్చితిరి?

విజయవర్మ: నే నెంత బ్రతిమాలినను వినక యుత్తరపు దిక్కునకు పోయెను. నేనుగూడ వెంబడింపఁ దలఁచితినిగాని, గొడ్డటితో చీల్చినట్టు తలనొప్పి పుట్టుచుండెను. విశ్రమింపవలయునని యింటికి వచ్చితిని. మాధవవర్మగారు మాత్రము అడవియందే యుండిరి.

శాంత: ఏమీ, మాధవుఁ డచ్చట నుండెనా? మాధవుఁ డేఁడి?— మాధవా.

[మాధవవర్మ ప్రవేశించును]

శాంత: నీవుకూడ వేఁటకు పోయియుంటివా?

మాధవవర్మ: లేదు. ఏ దూరదేశమైన పరుగెత్తిపోవుటకు పోవుచుంటిని కాని, నావిధి మరల నన్ను వెనుకకు మరలించినది.

శాంత: ఇదియేమి వెఱ్ఱి?

మాధ: ఇంతవఱకు పరగృహవాసముయొక్క దైన్యమును పారతంత్ర్యమును నే నెఱుఁగను. మీ వాత్సల్యముచేత మైమఱచి యుంటిని. ఆ మధురస్వప్నమునుండి రాజశేఖరుఁడు నన్ను మేల్కొలిపెను. పది జన్మము లెత్తినను మీ ఋణము నేను తీర్పఁజాలను; లేక యుండిన మా యూరుపురిలో నెవరైన నొకరు మరణించి యుందురు.

శాంత: [తత్తరముతో] ఏమీ! ఏమి జరిగినది?

మాధ: నేను అరణ్యమున వేఁగునప్పటికి మనోరమయు దాసియు నచ్చటనుండిరి. నేనామె యొద్ద సెలవు పుచ్చుకొనుచుంటిని, అంతలో విజయవర్మగారును రాజశేఖరుఁడును అచ్చటకు వచ్చిరి. ఆతఁడెట్లు నన్ను నిందించినదియు మీరెఱుంగుదురు.

విజ: పాపము! మాధవవర్మగారు చాల యోర్పువహించి యుండిరి. [స్వగతము] మాధుఁడా, నీ సత్యభాషిత్వమె నీ మెడకు నురిత్రాడును బిగించును లెమ్ము.

మాధ: నన్ను సాఁకి సంతరించినవారియెడ కృతఘ్నుఁడనుగ నుండఁజాలను. నావలన మీకుటుంబ శాంతికి భంగమేల కలుగవలయును? నన్ను విడనాడుఁడు. రాజశేఖరుఁడు తిరిగి వచ్చునప్పటికి నే నింట నుండునేని ఆతఁడు నన్నొక మనుష్యునిగ లెక్కింపఁడు.

[ఇరువురు పరిచారకులు ఒక విరిగిన కత్తిముక్కను,
తలపాగను తీసికొని ప్రవేశింతురు.]

ఒక పరిచారకుఁడు: [దుఃఖగద్గద స్వరముతో] పొద్దున్నె పోయి, మల్లీ అడివంతా గాలించి గాలించి వెతికినాం. పుట్టపుట్టా చెట్టుచెట్టా సూసినాం. అరణ్యకుల్యానదికి దగ్గిరగా ఈకత్తితునక, యీ తలగుడ్డ పడివుండింది.

శాంత: [ఆతురతతో] ఏవి! ఏవి!

[చేతులు చాఁపును. పరిచారకులు తలగుడ్డను కత్తిముక్కను అందింతురు.]

విజ: ఇది నిన్న రాజశేఖరవర్మ చుట్టుకొనిన తలపాగ వలెనున్నది.

శాంత: [తలగుడ్డను కౌఁగిలించుకొని దుఃఖించుచు] అయ్యో! నా

బిడ్డ నెవరో చంపిరి. కత్తితునుక నెత్తుట తడిసియున్నది. అయ్యో ! నాయనా, నీకేల యిట్టి ఘోరమరణము ప్రాప్తించినది ? [దుఃఖించును.]

విజ : [నిట్టూర్పుచు] అయ్యో ఎంతకష్టము ! నేనెంత దురదృష్టవంతుడను ! మీయింట నేనతిథినై యుండునప్పుడే యిట్టి యిక్కట్టులు వాటిల్ల వలయునా ?

శాంత : ఇందుకు ఎవరేమి సేయుదురు ? దైవము మాయెడ క్రూరము. ముసలి ముప్పున నిట్టి పుత్రశోక మనుభవించుటకు మేమెవరికేమి యెగ్గుచేసితిమి ?

మాధ : ఇదియంతయు స్వప్నమువలె నున్నది. నేను నమ్మజాలను రాజశేఖరుడు మరణించి యుండడు.

శాంత : నీ మాటలే సత్యమగుగాక !

పరిచారకుడు : అక్కడ ముగ్గురు నలుగురు మనుష్యులు పెనగులాడిన లాగా అడుగు గుర్తు లగుపడుతున్నాయి.

మాధ : అచ్చట చచ్చిపడియున్న అడవిపంది కళేబరమును చూచితిరా ?

పరి : లేదండి దొరగారు.

మాధ : [ఆలోచించుచుండును.]

శాంత : [ఆతురతతో] మాధవా, నీకేదో కొంత తెలిసినట్లున్నది, దాచిపెట్టకుము. అడవిపంది యేమిటి— చెప్పుము ? రాజశేఖరు నెవరు చంపిరి ? ఆక్రూర కర్ముడెవడైనగాని వానిని కండలు కండలుగ చెక్కించి గ్రద్దలకు వేయించెదను. ఆ హంతకుడు నేనయైనను నన్ను మన్నించుకొనను.

విజ : మీరు ఘోర ప్రతిజ్ఞ చేయుచున్నారు. ఆడినమాట తప్పరని నాకు తెలియును. తొందర పడకుడు.

శాంత : ఇంతకన్న నాకు దుఃఖజనక మేమున్నది? వార్ధక్యమున నాయూఁతకఱ్ఱను విఱచివైచిరి, నాకు మృత్యుమందిరమునకు దారిచూపించిరి. నా జీవితశేషమును ఘోరదండముగ నొనరించిరి. మా పితృదేవతలు నీ తాప నీరమునకైన నోచుకొనరు కాఁబోలు!— మాధవా, ఆ ఆడవిపందిని గుఱించి యేమి చెప్పితివి? [ఆలకించి] ఆఁగు మాఁగుము. రాజశేఖరుని కంఠస్వరము వలె నున్నది. [అందఱును ఆతురతతో చూతురు] రాజశేఖరా,—

[పరిచారకుఁ డొకఁడు ప్రవేశించును.]

పరిచారకుఁడు : ఇక్కడ ఎవ్వరూ లేరండి దొరగారు.

శాంత : [కోపముతో] ఓరి దున్నపోతా నీ వఁటరా, పొమ్ము పొమ్ము. నీ పాడుమొగము చూపింపకుము.

పరి : [నిష్క్రమించును.]

శాంత : మాధవా, యేమంటివి? [తలపాగ తెచ్చిన పరిచారకులతట్టు తిరిగి] మీరుపోయి మరల ఆతీర ప్రదేశమునంతయు వెదవుఁడు. రాజశేఖరుఁడు బ్రతికియున్న వార్తను తెచ్చినవారికి గొప్ప జాగీరు నిప్పించెదను. పొండు!

పరి : చిత్తం. [దణ్ణముపెట్టి, నిష్క్రమింతురు.]

శాంత : మాధవా, ఆ అడవిపంది సంగతియేమి?

మాధ : విజయవర్మగారును రాజశేఖరుఁడును వేఁటకై వెడలిన చాల సేపునకును నా కేమియు తోఁపక యున్మత్తునివలె నచ్చట తిరుగుచుంటిని. 'అడవిపంది—అడవిపంది—చచ్చితిని, చచ్చితిని' అని కేక వినఁబడెను.—

శాంత : [ఆతురతతో] రాజశేఖరుని కేకయా? తరువాత?

మాధ : నే నట్లే యూహించితిని.

శాంత : నాయనా, నీవు తత్ క్షణమె పరుగెత్తలేదా?

మాధ : పరుగెత్తితిని. నేను పోవునప్పటికి ఆ పంది రాజశేఖరుని పైకి దుముకుచుండెను. అతఁడు దానిని కత్తితో తప్పించుకొనుచుండెను. నే నొక్క నిమిష మాలసించి యుందునేని బెదరియుండిన ఆ యేదుపంది, పాపము! రాజశేఖరుని చీల్చివేసియుండును.

శాంత : దానిని పొడిచి నీవు రాజశేఖరుని కాపాడితివా? నిన్ను సాఁకి సంతరించిన ఋణమును తీర్చుకొంటివిగదా?

మాధ : దాని డొక్కలో నా కరవాలముతో నొక్కపోటు పొడిచితిని. అది రాజశేఖరుని వదిలి నాపైకి దుమికెను. నేను తప్పించుకొని కత్తి నూడబెరుకునంతలో నది యొరఁగఁబడెను. అందువలన నా కరవాలము మొన విరిగిపోయెను, ఆ తునకయే యిది.

విజ : అట్లయిన దాని కళేబర మేమైయుండును? ఒక అడవి మృగములు తిన్నను అస్థిపంజరమైన నుండవలయునుగదా?

మాధ : అదియె మహాశ్చర్యముగనున్నది.

విజ : తరువాత అచ్చటనుండి మీ రిరువురు కలిసికొని వచ్చితిరా?

మాధ : రాజశేఖరుఁడు కలవరమంది కొంతసే పక్కటనే నిలిచి యుండెను. నాచేత రక్షింపఁబడెనన్న భావము అతనికి లజ్జాకరముగ నుండుటను గ్రహించి నేనచ్చటనుండక ఇంటివంకకు మరలివచ్చితిని. ఇంతవరకె నాకు తెలియును.

విజ : [స్వగతము] నిన్ను రితీయించుట కింతకన్న నెక్కుడవసరము లేదు.

శాంత : అట్లయిన రాజశేఖరుఁడేఁడి?

మాధ : నేనుకూడ అదేప్రశ్న అడుగవలయును.— నా కేదియో కొంత సందేహము కలుగుచున్నది. మరల నొక మాఱా ప్రదేశమునకు పోయి చూచివచ్చెదను.

విజ: ఉపయోగ మేమి?

శాంత: అయినను పోనిండు. పొమ్ము, పొమ్ము; యదార్థము తెలిసికొనిరమ్ము.

మాధ: [నిష్క్రమించును.]

విజ: [స్వగతము] అచ్చట తలపాగయు కత్తితునకయుఁ దప్ప నింకేమియు దొరకనందున చాల మేలయ్యెను. మా భటుల తలగడ్డలు చిక్కియుండిన!— [ప్రకాశముగ] మాధవవర్మ సుస్వభావము కలవాఁడు సత్యమె చెప్పినట్లు తోఁచుచున్నది. అయినను రాజశేఖరుని వృత్తాంతము తెలియునంతవఱకు ఆయన సాహాయ్యము మనకావశ్యకము. ఆయన పరదేశమునకు పాఱిపోవ నిర్ణయించుకొన్నవానివలె నగపడుచున్నాఁడు. ఆ యుద్దేశము నిన్ననే యంకురించినట్లున్నది.

శాంత: [స్వగతము] ఈ మాటలలో నేదియో కొంత యనుమానధ్వనించుచున్నది. సత్యముగ నుండకుండుఁగాక! [ప్రకాశముగ] అయ్యా, మీకు మాధవునిపై నేమైన ననుమానము తట్టినదా?

విజ: మాధవవర్మ వినయవంతుఁడు. మీయెడ విశ్వాసభక్తి చూపుచుండును. నాకును ఆతనిపై సోదరప్రీతి జనించినది. అయినను— [కొంచెము నీళ్లు నములును.]

శాంత: ఏదియో చెప్పఁదలఁచి సంకోచించుచున్నారు.

విజ: ఏమియు లేదు. యథార్థము తెలిసికొనునంతవఱకు ఎవరిపైనను నేరము మోపుట న్యాయముకాదు. అందులో మీయింట నిండు గారాబమునఁ బెరుగుచుండి, మీ కెన్నఁడు నపకారమొనరించియుండని గుణవంతుని పై నాకేల సందేహము కలుగును? అయినను మానవ స్వభావము స్థిరమైనది కాదు. రాజశేఖరుని హత్యకు కారణ ముండితీరవలయును.

శాంత: ఈ విషయమును మీరు శ్రద్ధతో విచారించుఁడు. ఇఁక మీకన్న నా కెవరుదిక్కు?

విజ: నిన్న జరిగిన విషయములన్నియు పునరాలోచించిన కొంత వఱకు సత్యము నూహింపఁ గలము. మీరే యాలోచింపుఁడు.

శాంత: నా పుత్రుని హత్యనుగూర్చి నే నాలోచించుటలో ఒక వేళ ఆకాంక్షితముగ పక్షపాతము వహించిన వహింపవచ్చును; మీరు నిర్మల హృదయులు, న్యాయతత్పరులు, మీరె వివరింపుఁడు.

విజ: మే మరణ్యమునకుఁ బోవునప్పటికి మనోరమయు తానును మాటలాడుచుండిరని మాధవవర్మయె చెప్పియుండెను.

శాంత: అవును!

విజ: వారిని చూచినంతనె మీకుమారుఁడు 'చంపెద'నని కత్తి దూసి మాధవవర్మపైకి దూఁకెను.

శాంత: రాజశేఖరుఁడు గర్వాంధుఁడు; మాధవుఁడు అవమానము సహింపువాఁడు కాఁడు. వారిరువు రెప్పుడైన కలహింతురని నే నెఱుంగుదును.

విజ: మాధవవర్మకూడ కత్తిపై చేయిపెట్టెను.

శాంత: అట్టులనా! ఓరి కృతఘ్నుఁడా.

విజ: కాని ప్రక్కన నుండిన నన్నుచూచి యూరకుండెను.

శాంత: మీరు లేనిసమయమునకు వేచియుండెను కాఁబోలు!

విజ: తర్వాత నే నింటికి వచ్చితిని. వారిరువురు అరణ్యమందే యుండిరి. అట్టిస్థితిలో వారిని వదలి వచ్చుట అపాయకరమె; అయినను నాతల గొడ్డటితో చీల్చినట్లు నొప్పియెత్తుచుండెను; కొంతదూరము వచ్చి వెనుకకుతిరిగి చూచితిని. మాధవవర్మ ముందుకు వెనుకకును నడచుచుండెను. అతని చర్యలన్నియును చిత్తసంక్షోభమును దెలుపుచుండెను.

శాంత : చక్కఁగ కనిపెట్టితిరి. చంపుదునా వద్దాయను వితర్కము తో వాఁడట్లు తిరుగుచుండెను కాఁబోలు ! ఎంతటి దుర్మార్గుఁడు !

విజ : తరువాత — ఎట్లూహించుటకును తోఁపకున్నది. రాజ శేఖరుఁడు ఆత్మహత్య చేసికొని యుండవలయును.

శాంత : ఆత్మహత్య చేసికొనవలసినంత యవసరమేమి కలదు ? అంతయు స్పష్టము ! మాధవుఁడే వధించి యుండవలయును.

విజ : అదియు సంభవమె. అయినను నేనంత తొందరగ అభిప్రా యపడను.

శాంత : మీరు వానిపైఁగల యభిమానముచే వెనుక ముందు లాడుచున్నారు. నాకును వానిపై వాత్సల్యము కలదు. ఎట్టి గురవస్థ !

విజ : మీరట్లు తలఁపకుఁడు. నాకు అతని కన్నను రాజశేఖరుని కన్నను సత్యముపై నెక్కుడభిమానము. నా సోదరుఁడె యిట్టి హత్య గావించి యుండిన నేను వానిని వదలిపెట్టను. కాని, మొదట సత్యము నెఱుంగవలయును.

శాంత : ఇప్పటికే యెఱింగితిని.

విజ : మాధవవర్మ రాజశేఖరు నేల చంపవలయును ?

శాంత : ఒడలెఱుఁగని కోపమువచ్చి చంపియుండును.

విజ : అంతమాత్రమను చాలదు. మాధవవర్మయే మీ కుమారుని వధించెనని నిర్ణయించుకొందుమేని అందుకు నగాధమైన కారణ ముండవల యును. అతఁడు మనోరమను రహస్యముగ వలచియుండవచ్చును ; రాజ శేఖరుఁ డది యెఱింగి అతనిని మాటిమాటికి నిందించుచుండవచ్చును. ఆ యాటంకమును దొలఁగించుకొని మనోరమను పరిణయమాడుట కీవధ గావించి యుండవచ్చును. ఇదియంతయు మనయూహ ; సత్యము కాకపోవచ్చును.

శాంత: [చిత్తోద్వేగముతో] ఇంకను సందేహమేల? ఆ దగ్ధుఁడే నా కుమారుని వధించెను. వాఁడు కడుపులో కన్నులు గలవాఁడు. ఎంత దూరమాలోచించెను! ఓరి మాధవా. ఇందుకా నిన్ను కన్నకొడుకువలె సాఁకి సంరక్షించినది? పాముపిల్లకు పాలుపోసి పెంచుచుంటిని; తుట్టతుదకదియే నాకన్నులు పొడిచెను. ఆట్టి సౌజన్యము-ఆట్టి మొగము-రాక్షసహృదయమును దాఁచు ముసుఁగులైన యీపాల లోకములోని సుజనులందఱిని వధింపుఁడు; ఆట్టిమొగములను చెక్కివేయుఁడు. ప్రపంచమంతయు కపటనాటకము! మనసులో చంపునిచ్ఛ— మాటలలో తేనె తీపు! ఓరీ ఆతతాయి, స్వామిద్రోహీ, కృతఘ్నుఁడా, నీవు బ్రతుకఁదగవు. నిన్ను శిక్షించి లోకమునకు మేలుచేసెదను. నీవు తగిన మరణదండన ననుభవింతువుగాక!

విజ: మీరు తొందర పడుచున్నారు; ఇంకను విచారింతము. రెండుదినము లాలసింపుఁడు.

శాంత: రెండు నిమిష లాలస్యమైన సహింపనోపను. కాలయాపనము నామనోనిశ్చయమును సడలింపవచ్చును-ఎవఁడురా అక్కడ బంటు?

బంటు: ఆజ్ఞ.

శాంత: మాధవుఁడు వచ్చిన వెంటనే కారాగృహమునకు పంపింపవలయుననియు ఎంత బ్రతిమాలినను నా దర్శన మిప్పింపఁగూడదనియు, నా కుమారునెచ్చట ఆ క్రూరాత్ముఁడు వధించెనో అచ్చటనే వధ్యశిల నాటి వానిని ఖండింపవలయుననియు మా మాటగా దండనాధికారికి తెలియఁజేయుము. పొమ్ము.

బంటు: చిత్తం [నిష్క్రమించును.]

విజ: ఎంతకష్ట మెంతకష్టము!

శాంత: అయ్యో! రాజశేఖరా, నాకన్నులఁ గట్టుచున్నావు.

[దుఃఖించును.] తెర జారును.

స్థలము ౫ : అంతఃపురము

[మనోరమ ముసుఁగుపెట్టుకొని పండుకొనియుండును. తెర యెత్తఁబడును, యశోధర ప్రవేశించును.]

యశోధర : [పడక ప్రక్కకుఁ బోయి మనోరమపై చేయివైచి] అమ్మా, లేచి కూర్చుండుము.

మనోరమ : [తల్లిమాటవిని లేచికూర్చుండును.]

యశో : [మనోరమ ప్రక్కనకూర్చుండి బుజ్జగించుచు] చిన్నితల్లీ, కొంచెము పాలైనను పుచ్చుకొనుము; శోషవచ్చును.

మనో : అమ్మా, నీవుకూడ మాధవుఁడే వధించియుండెనని నమ్మితివా ?

యశో : అందఱును వానిమీఁదనే యనుమానపడియున్నారు, ఎట్లు నమ్మవచ్చును ? ఎట్లు నమ్మకపోవచ్చును ?

మనో : మాధవుఁడింత ఘోరకృత్యమునకు తెగించియుండునని నేను నమ్మఁజాలను. నాయెదుటను విజయవర్మగారియెదుటను అన్న నీచముగ పరాభవించినను రోషమునంతయు దిగమ్రింగి గాంభీర్యమూర్తియై నిలుచుండిన శాంతచిత్తుఁడు, 'తండ్రికి మరణపర్యంతము ఋణపడియున్నా'నని చెప్పిన కృతజ్ఞుఁడు అన్నను వధించియుండునా ?— కలలోనివార్త! అమ్మా, నాకేలనో విజయవర్మగారిపై ననుమానము వొడముచున్నది. వనమున మాధవునిపై విషయపూరితమైన క్రూరదృష్టిని ప్రసరింపఁజేసెను. ఆచూపు ఇప్పటికిని నా మనమున నంకితమైయున్నది.

యశో : మాధవునిపై ఆయనకేమి కంటగింపు ?

మనో : మాకు పరస్పరానురాగము గలదని గ్రహించియుండును.

యశో: అయనంత మనస్స్వభావుఁడుగ నగుపడుటలేదు. మాధవునిపై విజయశర్మగారికి మొట్టమొదట అనుమానమె కలుగలేదఁట! కాని, అప్పటి సంపిస్థితులను ఆలోచింపఁగా నిజము మీ తండ్రిగారికే తోఁచినదఁట! ఒక విజయశర్మగారేమి? అందఱును మాధవుని సందేహించుచున్నారు. నిజము దేవుని కెఱుక.— మాధవా, నాకడుపు నిట్లు నేలపాలు చేసితివా?

[దుఃఖించును.]

మనో: అయ్యో! అమ్మకూడ నమ్ముచున్నది! అందఱును నమ్ముచున్నారు. ఇందఱు నమ్మునది సత్యము కాకయుండునా? మాధవా, నీవు నరహంతకుఁడవా? నీ చేతులు మాయన్న నెత్తుటిలో తడిసి శీతలసుకుమార స్పర్శము గోల్పోయి రాక్షసము లైనవా?

లలిత పల్లవ పేశలంబైన హృదయంబు
అన్నహత్యకు నెట్టులానగొనియె?
దీనరక్షా దీక్షనూని చేపట్టిన
కత్తి కీదుర్గతి కామ్యమగునె?
అత్యంత దుఃఖంబు నపనయించి సహించు
ధీరత్వమెయ్యెడ ఫూరిమేసె?
నిను సాఁకి సంతరించిన వృద్ధజనకుని
కిదియె కృతజ్ఞతాస్పద సమర్చ?
వలపు వెన్నెల చిలుకు నీ కలికినుదుట
ఆతతాయి యటన్న రక్తాక్షరములు
ప్రజ్వరిల్లునె? యింతటి పాతకంబు
నకుఁ గడంగితి వీవు? మన్ననయుఁ గలదె?

ప్రియసఖుఁడా, మనసు మరణపర్యంతము వియోగము !

యశో : అమ్మా, మాధవునకు మరణదండనముకూడ విధింపఁబడి నదఁట !

మనో : [దుఃఖముతో] ఏమి!—మరణదండనమా ? హృదయేశ్వరా నా హృదయము నాకిచ్చిపొమ్మా. నీతోడ నరకమునకు తీసికొనిపోకుము. [తల్లియొడిలో నొరగి దుఃఖించును.]

యశో : చిట్టితల్లీ, యూరడిల్లుము. పుత్రశోకముతో వకావకలైన నా హృదయమును మఱింత కలఁచబోకుము.

మనో : అమ్మా, మాధవుని వధించుటవలన అన్న బ్రతికివచ్చునా ? ఏ పరదేశమునందైన ఆతనిని ప్రాణముతో నుండనీయరాదా ?— మాధవా,

పెండ్లిమంటపమునఁ బ్రియముతో నాచేతి
పూలమాల తొడవు పొందనున్న
నీదు కంఠమిప్పుడు నిర్దయమా గండ్ర
గొడ్డటికి బలియయి గోడుపడునె !

అమ్మా, యిఁక నన్నేమి చేసెదవు ?

[తల్లి యొడిలో యొరగి దుఃఖించును.]

యశో : తల్లీ, యూరడిల్లుము. అనివార్యదుఃఖ మనుభవించియే తీరవలయును.

మనో : మాధవా, అమూల్యమైన నీ రక్తము వధ్యశిలను పునీతము చేయనున్నదా ?

ఎచ్చట నెత్రులొల్కి ప్రవహించునో యయ్యెడలన్ గులాబి పూ
ల్విచ్చుత ! కమ్మతావులటు వీచుత నీస్మృతి ! తోఁటదాసినై
పుచ్చెదఁగాలముం గనులబుంగలఁ బాదుల నీరువోయుచున్ ;
అచ్చపు నాదు జీవితపు హారతినెత్తెద నీ సమర్చకున్.

తెరపడును.

స్థలము ౬ : కారాగృహము.

[వెలుతురు తక్కువగ నుండును. మాధవుఁడు ఉద్రిక్తచిత్తుఁడై యటునిటు తిరుగుచుండును.]

మాధవుఁడు: నన్నేల వీరీ యంధకార కారాగారమున బంధించిరి? నేనేమి యపరాధ మొనరించితిని? రాజశేఖరుని దుర్మరణమునకు నేను కారకుఁడనని యనుమానపడిరా? ఎంత అన్యాయము? బాల్యమునుండి నా స్వభావము నెఱింగిన శాంతవర్మయు నన్ను సందేహించెనా? పుత్రశోకమున మతిచెడి సత్యాసత్య వివేకశూన్యుఁడయి తనక్రోధమునకు నన్ను బలియీయ నెంచెనా? లేక యిది యంతయు విజయవర్మ కపట కృత్యమై యుండునా? అతఁడు నాపుట్టుపుచ్చు సంగతివిని సంక్షుబ్ధచిత్తుఁడాయెను. నా జన్మరహస్యము విజయవర్మ యెఱుంగునా?-- అదియెట్లు సంభవించును?-- శాంతవర్మయె పొరపడియుండును. నాపక్షమూనువారెవ్వరు? కృతఘ్నుఁడు ఆతతాయి అను పాపకళంకమును వహించి నిరయసదృశ్యమైన ఈ కారాగారమున మరణపర్యంతము క్రుళ్ళవలయునా? అబ్బా!... మనోరమ యేమనుకొనుచున్నదో! భ్రాతృహంతనని నన్ను దూషించుచున్నది కాబోలు! ఘోరవిధీ, నేను నీ యజ్ఞపశువునా?

[నేపథ్యమున గంటలు వినఁబడును.]

[ఆలకించి] నిశ్శబ్దయామినీ గంభీరతను భంగించుచు అశుభ సూచక కఠోర కంఠస్వరముతో ఆ గంట "అవును అవును" అని మ్రోగుచున్నది! [ఆలకించి] అదిగో! తలుపులో తాళపుచెవి తిరుగుచున్న ఘర్ఘరధ్వని వినఁబడుచున్నది. నన్ను వధ్యశిలయొద్దకు తీసికొనిపోవ రాజభటులు వచ్చుచున్నారు కాఁబోలు!

[విజయవర్మ ప్రవేశించును.]

మాధ: [సంక్షుబ్ధచిత్తుఁడయి] నీవా నన్ను వధింపవచ్చినది? [విజయవర్మ రెండుచేతులు గట్టిగ పట్టుకొనును]

విజయవర్మ: మిత్రమా, శాంతింపుము. నిన్ను బంధ విముక్తుని చేయవచ్చితిని.

మాధ: [చేతులు వదలు పెట్టి] అటులనా? మన్నింపుఁడు. మన్నింపుడు; తప్పదలఁచితిని. మీరొక్కరే నాకు పరమ మిత్రులు. ప్రత్యేక పక్షపాతలు. నా నిరపరాధిత్వమును దెలిసికొని నన్ను విడిపింపవచ్చితిరా? శాంతవర్మగారి సందేహము తీఱినదా? నిజమెన్నటికైన దాఁగదు? విడిపింపుఁడు, విడిపింపుఁడు. ఇఁక నొక్క నిమిషమైనను ఆత్మనాశనమైన యీ కారాగార దుర్గంధవాయువును పీల్చుకొనఁజాలను.

విజ: కరుణాపాత్రుఁడా, నీకు మరణదండనముకూడ విధింపఁబడినది.

మాధ: [నిర్విణ్ణుఁడై చూచి మరల నుద్రిక్తచిత్తముతో] ఏమీ? నాకు మరణ దండనమా! నన్ను విచారింపకయె శిక్ష విధించితిరా? ఇది దండనము కాదు; కుట్ర—హత్య—నరబలి ధర్మశాస్త్రములు బలవంతుల దౌర్జన్యమున కుపపత్తి కల్పించుటకే వ్రాయఁబడెను కాఁబోలు. మానవ సంఘ మంతయు ప్రహసనము [ఆలోచనాబద్ధచిత్తుఁడయి క్రిందిచూపుతో అటునిటు తిరుగుచు] నేను ఆతతాయిని!— ప్రళయంకర జ్వాలోద్గారి భూకంపము ఒక్కపెట్టున ఈ దుష్టప్రపంచమును కబళించును గాత!...

నిశ్చయముగ నేనపరాధినని రూఢమైనదా?—నీవాజ్ఞను నిర్వహింపవచ్చితివా?

విజ: మిత్రమా, శాంతిల్లుము. నీకు తోడ్పడవచ్చితిని

మాధ: శాంతి! శాంతి! ఎక్కడిశాంతి? కటికవాని గండ్ర గొడ్డలిని నిరపరాధుని కంఠముపై పెట్టి శాంతి బోధించుచున్నావు.

కలుకుటమ్ముల మేను గాటింపఁబడిన కే
సరికి శాంతము నేర్పఁజాలుదేని,
జ్వాలాప్రచండమై జ్వలియించు దవవహ్ని
కోరిమి శిక్షింప నోపుదేని,
భిన్నోన్ముఖంబైన భీకరాగ్ని గిరీంద్ర
మునకు వాకట్టంగఁబూనుదేని,
ఝంఝూమరుద్భిన్న సాగరోర్మికలకు
మహిత సంక్షోభంబు మాన్పుదేని

నాకు—నిరపరాధునకు—వినష్టమధుర
జీవితాశునకు—వ్యథావశీర్ణమతికి—
మృత్యుభావనోన్మత్తున—కింక నీవు
శాంతి శాస్త్రంబు బోధింపఁజాలుదేమొ!

విజ: మాధవా, బహుభాషలకు సమయముకాదు. ప్రతినిమిషము నీ ఆయువును హరించుచున్నది. నీహితము కోరియుండనియెడల అర్ధరాత్రమున నేనేల రహస్యముగ ఈ కారాగృహమునకు వత్తును?

మాధ: [ఆశ్చర్యయుతో]. రహస్యముగనా!— మీమాటలు నా కర్థమగుటలేదు!

విజ: తెలవు! రేపు నీ మరణదండనము నిర్వహింపఁబడును. నే నేమి సాహాయ్య మొనరించినను ఈరాత్రియే యొనర్పవలయును. ఒక

అశ్వమును కొంత ద్రవ్యమును అయత్తపఱచియున్నాను. తప్పించుకొని వెడలిపొమ్ము, ఎచ్చటనైన పరదేశమున బ్రతుకవచ్చును. ఎంతటి అవివేకి యైనను ఇట్టి యనుకూల సమయమును వ్యర్థపుచ్చఁడు. రమ్ము, రమ్ము [చేయిపట్టుకొని లాగికొని పోఁబోవును.]

మాధ : [చేపట్టు వదలించుకొని] ఏమి ?— నేను దొంగవలె పాఱి పోవలయునా ?

ఆతతాయి యన్న యంక మాామరణంబు
చాకివాని ఖరము సాటిమోసి
భారభూతమైన బ్రతుకు సంరక్షింప
యశముకన్నఁ బ్రాణ మంత తీపె ?

విజ : తొందరపడుచు ; కానిమ్ము, కానిమ్ము. వెనుక ముందు లాడకుము. నీ ప్రాణము—తరుణము.

మాధ : నా నిరపరాధిత్వమును మీరు శంకించుచున్నారా ?

విజ : [విసుఁగుతో] వ్యర్థ ప్రసంగము— వెడలుము. నీకు జీవితము పైన ఆసయున్నట్లులేదు.

మాధ : నన్ను మీరు కనికరించి తప్పించవచ్చితిరా ? మీ సదుద్దేశమునకు కృతజ్ఞుఁడను కాని, మీ సాహాయ్యము నంగీకరింపఁజాలను. సర్వసాక్షియైన భగవంతుఁడొకడు కలఁడు. ఆ కరుణామయుఁడు నన్నిట్లు నిస్సహాయునిగ వదలి పెట్టఁడు.

విజ : ఓరీ బాలకుఁడా !— పరస్పరకబళనోద్యత ప్రాణిసంకులమైన యీ ప్రపంచము-నిశ్చేతనాంధకారశక్తి ప్రేరిత భూతప్రళయ నాట్యరంగమైన యీ ప్రపంచము- కరుణామయుని సృష్టియనుట కల్ల, అవివేకము.

మాధ : నీవు కలిపురుషుఁడవు.

విజ : కానిమ్ము, ఆ పురాణపురుషుఁడే నామూలమున నీవు తోడ్పడ డనున్నాఁడు. అందు కేమందువు ?

మాధ : సర్వశక్తి సంపన్నుఁడైన నియంత యిట్టి నీచకృత్యమునకు ప్రేరేపింపఁడు. ఆ కరుణామయుని సందేశ మెప్పుడును వంచనాకృతితో పొడకట్టదు. మీరు హితశత్రువులు ; వెడలిపొండు, నా మనోనిశ్చయమును ఛేదింపకుఁడు.

విజ : [కరుణామయముగ] మాధవా, ఎంత పొరపడుచున్నావు ! నూరేండ్లు బ్రతికిన వృద్ధుఁడైనను మరణించుట కిష్టపడఁడు. అయ్యో ! నీవు యువకుఁడవు. మధురమైన ప్రాపంచిక సౌఖ్యముల రుచిచూచి యెఱుఁగవు. నీ వెంతకాలము బ్రతుకవలయునో, ఎన్ని సౌఖ్యము లనుభవింపవలయునో ఎంత సంతానమును పడయవలయునో యెవ రెఱుంగుదురు ? ఎట్టి నికృష్టుని కైనను బ్రదుకు తీపుగదా ! నీ కేల యింతవైరాగ్యము ?—నీవు నిరపరాధుఁడవు. వెనుకనైనను శాంతవర్మగారు పశ్చాత్తప్తులు కాఁగలరు. నీవు బ్రతికియుండిన పొరపాటు దిద్దికొనవచ్చును. ఎంతపశ్చాత్తాపమైనను మరణించిన నిన్ను పునర్జీవుని కావింప నేరదు. [భుజముపై చేయివేసి] నామాట వినుము.

మాధ : [స్వగతము] ఇదియు సమంజసముగ నేయున్నది. నిరప రాధుఁడనని తెలిసియు నే నేల బ్రతుకఁగూడదు ? ఇతరుల యవివేకమునకు నే నేల బలికావలయును ?— ఎట్లయినను లోకము నన్ను సందేహించును. [ప్రకాశముగ] నేను తప్పించుకొని పాఱిపోయిన లోకు లేమందురు ? హత్య చేయకుండిన ఇంతరహస్యముగ నేల పలాయనము కావలయునని సందేహింపరా ? ఇంకను నొక్కదినము కలదు. అంతలో సత్యము తెలియవచ్చును.

విజ : నిన్నాదరింపని లోకులతో నీ కేమిపని ? లోకులు కాకులు— జీవితము నీయది. చేతిలోని నీటిని దిగవిడచి మబ్బులోని నీటి కాసించు చున్నావు. ఒకవేళ మనోరమయె . . .

మాధ: ఆ పావనహృదయనామము నీచోట్ల వచింపకుఁడు. ఆ పేరునకుఁగూడ కల్మషమంటుకొనును.

విజ: ఆ కాంతయె నిన్ను తప్పించుకొని పొమ్మని చెప్పునెడల?

మాధ: అట్లెన్నటికిని చెప్పదు. నేను నరహంతకుఁడనని ఆ కాంత నమ్మదు; ముమ్మాటికి నమ్మదు.

విజ: [విషపునవ్వుతో] నమ్మదు, నమ్మదు. ఆఁడువారు చక్కెర పూఁత విషగుటికలు; మూఢుల రసాయనమని నమ్మి సేవింతురు. ప్రేమ యవి వేశ్యల స్వర్గము! కొనుటకును అమ్ముటకును వీలైన అంగడిసరుకు! శృంగార వతులు కాముకుల గంతగాడిదలఁజేసి అనురాగ సంభారము మోయింతురు! భ్రాంతినుండి మేల్కొనుము ఎన్నిమణుగుల ప్రేమయైనను, ఎందఱు ప్రియురాండ్రయినను నీ జీవితమునకు సరిరారు. ఇవన్నియు జీవితముకొఱకే . .

మాధ: [కోపముతో] నీ నిర్హేతుక దూషణము స్త్రీజాతి కంతటికి నాపాదించునని విశేషముగ మనోరమ కన్వయించునట్లు ధ్వనించుచున్నది. నిరూపింపకున్న నిన్ను ప్రాణములతో వదలను. [భుజము పట్టుకొనును]

విజ: [నిర్లక్ష్యముగ] మాధవా, నీ వింకను బాలుఁడవు. వేచియుండుము, స్వానుభవమె బోధించును.

మాధ: నీవు వంచకుఁడవు. నాకు దృష్టాంతము కావలయును.

విజ: [చిఱునవ్వుతో] లేనియెడల?

మాధ: నీవు క్రక్కిన విషమును నీ నోటనే తినిపించెదను.

విజ: శెబాష్, మాధవా శెబాష్. [నవ్వును]

మాధ: నీ నవ్వుచాలించి నా కాసవాలు మాపుము.

విజ : చూచెదను. ఉండుము. [జేబిలో వెదకుచు కనబడనియట్లు నటించి] ఆహా! యెక్కడనో జారిపడిపోయినది!

మాధ : పరనిందా పాతకుఁడా, నీ టక్కులు కట్టిపెట్టుము. నీదూషణము నుపసంహరించుకొనుము.

విజ : [మరల వెదకుచు] కొంచెము నిదానించుము.— ఆ! దొరకినది. ఆనవాలు.—

[మాధవుని చేతికి జాబునిచ్చును.]

మాధ : [ఆతురతతో విప్పి చదువుచు] మసుగులో అక్షరములు స్పష్టముగ నగపడుటలేదు—'మహారాజశ్రీ— విజయవర్మగారికి.— మనోరథము విన్నపము కారణాంతరములచేత . . .'

విజ : ఆయుత్తరము కాదు. [మాధవుని చేతిలోనుండి తీసికొనఁబోవును. మాధవుఁడియ్యక దానిని చదువఁబోవును.] అది ప్రేమలేఖ సుమా, నీవు చదువకూడదు.

విజ : అన్యుల ప్రణయలేఖను చదువుట మర్యాదకాదు. [తీసికొనఁబోవును.]

మాధ : [ఉత్తరము విజయవర్మ కియ్యక కొంచెము ప్రక్కకు పోయి చదువును.] '. . . కారణాంతరములచేత నామనసు మారినందున మిమ్ములనే వివాహమాడెదను—'

[చేతిలో జాబును ఉండగ నలుపును. నలుపుచుండఁగా జాబు అజ్ఞాతముగ క్రిందపడును. మాధవుఁడు కన్నులు పచ్చగపోవుచున్న వానివలె, చెక్కిళ్లు రెండుచేతులమధ్య ఇరికించుకొని కూర్చుండును.]

విజ : [ఆ జాబుతీసికొని పరిపరచిచూచుచు] ఇది దొంగజాబుకాదు అక్షరములు నానవాలు పట్టితివా? స్త్రీలు విశ్వాసపాత్రలు—ప్రాణపదములు—వారి వారి వాగ్దానములు శిలాక్షరములు.

మాధ : నేనే మందమతిని.

విజ : కాదు, ప్రేమ సంభారము మోయుచున్న గాడిదవు.

మాధ : వంచింపఁబడితిని.

విజ : ఆడింపబడితివి.

మాధ : [స్వగతము] ఈజాబు నిక్కమా, కల్పితమా ? మనోరమ అక్షరములవలె, నున్నవి. భ్రాతృహంతకుఁడనని ఆ కాంత పరిత్యజించెను కాఁబోలు. [లేచి-ప్రకాశముగ] ఒక్కనిమిషమైన మనోరమతో మాటఁలాడ సెలవిచ్చెదరా ?

విజ : ఆకాంత నీ మొగము చూచుటకైన నిష్టపడదు.

మాధ : [హఠాత్తుగ పిచ్చివానివలె] నీవు మనోరమను పెండ్లియాడెదవా ? [విజయవర్మ పైకిలేగి రెండుచేతులతో గొంతుపట్టుకొని నులిమిపి]

ఇంచును.]

విజ : కష్టముతో తప్పించుకొని, మెడ తడుముకొనుచు – స్వగతము] ఈ దరిద్రుని చేతిలో నెంత బలమున్నది !

మాధ : శక్తి తరగినవానివలె బెంచిపై కూలబడును.]

విజ : [స్వగతము] వీడు వెడలునట్లులేదు. నన్నెవరైనచూచిన నా యత్నమంతయు నిరుపయుక్తమగును. పాప ! మీ పిచ్చివాఁడు అది మనోరమ జాబనియే నమ్మెను ! [ప్రకాశముగ] కడపటిమాట——వెడలెదవా, లేదా ?

మాధ : పొమ్ము, పొమ్ము. నన్నొంటిరిగ వదలిపెట్టుము.

విజ : చావుము, చావుము. ప్రజ్వలించుచున్న చితి వేయినాలుకలతో నీకై నిరీక్షించుచున్నది. [నిష్క్రమించును.]

మాధ : ఇంక నే నెవరి కొఱకు బ్రతుకవలయును ? తల్లి శీతలకరుణా కటాక్షముల యాదరింపు నే నెఱుఁగను. తండ్రి యుత్సంగ సౌఖ్యము కఱవయ్యెను; బంధువులు లేరు ; స్నేహితులు లేరు ; ఏకాకిని. నన్ను ప్రాణ పద ముగ ప్రేమించు మనోరమయు ద్వేషించెను. జీవించుట నరకమైన యెడల చావు తప్పించుకొనుట యవివేకము. మనోరమ యిప్పటికిని నా హృదయము పై అధికారము చేయుచున్నది. ప్రేయసీ, భ్రాతృహంత నని నీవు నన్ను పరిత్యజించినను నేను నిన్ను ద్వేషింపఁజాలను. స్వప్నమందైన మరల నిన్ను చూడఁగలనా ? ఎంత మంద భాగ్యుఁడను ? నిదురయుండినఁగదా స్వప్నము.

గున్న మావిచిగుళ్ళ కోమలత్వముగేరు
నంగుళి స్పర్శల యమృతరసము,
అరవిచ్చు సెలవుల నంకురించియు సిగ్గు
తెరగప్పు చిఱునవ్వు తేనె తెరలు,
అత్యంత శోక శుష్కాంతరంగముఁ దేర్చు
కేగంటి చూపుల ప్రేమ మదిర,
సరస సల్లాప చేష్టాభీష్ట గోష్ఠుల
దొన్నట్టి స్మృతిపాయసాన్న భిక్ష,
అన్నియుంగూడి పరలోక యాత్రయందు
దారి బత్తెంపు కొఱఁతను దలఁగఁజేయ,
నీ మనోహరమూర్తి నిర్నిద్రకాంతి
కాగడా వేయ నిశ్చింతఁ గదలువాఁడ.

[నేపథ్యమున కోడికూఁత వినఁబడును.]

[ఆలకించి] అదిగో! కోడికూఁత వినఁబడుచున్నది. వేగుజామయ్యెఁ కాఁబోలు. కాలమా, యెంతనిర్దయముగ నెగరిపోవుచున్నావు? ఇఁక నొక్క దినము—ఒక్కదినము! [దుఃఖోద్వేగముతో] తరువాత—వధ—వధ—నరబలి—నరబలి—

తెర పడును.

స్థలము ౧౦ : విజయవర్మ స్వగృహము.

[మాలతీదేవి కూర్చుండియుండును; చెలికత్తెయగు రజని నెమిలికన్నుల విసనకఱ్ఱతో విసరుచుండఁగా తెర యెత్తఁబడును]

మాలతీదేవి : రజనీ, మా పినతండ్రిగారు పరివారమును పంపివేసిరఁట కదా? వారముదినములలో నింటికి వత్తురని వింటిని.

రజని : వారము దినాలే పడుతుందో నెలదినాలే పడుతుందో మన కెలా తెలుస్తుంది?

మాల : వారి నడిగి నీవేమైన సంగతులు తెలిసికొంటివా?

రజ : దొరగారు పెండ్లిచేసుకొనిగాని రారఁట!

మాల : [ఆశ్చర్యముతో] ఏమీ? పెండ్లియా? ఎప్పుడు? ఎవరు చెప్పిరి?

రజ : నే విన్నాను.

మాల : పెండ్లికార్యముకూడ నింతరహస్యముగ జరుగవలయునా? ఇంకేమైన సంగతులు గలవా?

రజ : పరివారం వచ్చినతోటే పాతాళగృహం దగ్గర తలుపులు తీసినట్లు సందడైనదట.

మాల : ఇంకొక రహస్యము కాఁబోలు! రజనీ, ఆ ద్వారపాలుని దగ్గఱ వెల్లఁగా ఆ సంగతి తెలిసికొనివచ్చెదవా?

రజ : వాడు జాతి గుండెగలమనిషి. అయినా పోయివస్తా.

మాల : పొమ్ము, ఎట్లయిన తెలిసికొనిరమ్ము.

రజ : [నిష్క్రమించును.]

మాల : నా కనుమూసను తట్టుచున్నది. ఎవనినో పట్టి తెచ్చి యస్త్రాలు బంధించి యుంచవలయును. మా పినతండ్రి యెవ్వని సంసారమున కేసరు పెట్టెనో గదా! ఆక్రూరకర్ముని పినతండ్రియనుటకు నాకు సిగ్గగుచున్నది.

తాను పెండ్లియాడినవెంటనే నన్నే పాళెగానికో యిచ్చి యిల్లు వెడలించును. నామేలు కోరువారెవ్వరు? తల్లిదండ్రులులేని బిడ్డలగతి యిట్టిదేకదా!

రాజ్యతృష్ణచే మా తండ్రిని రహస్యముగ చంపిన యీ పాపాత్ముని చూచినప్పుడు దుఃఖమును దిగ మ్రింగికొనుట యసాధ్యముగ నున్నది. ఎప్పు డెప్పుడీ హంతకుని మొగము చూడక తప్పించుకొందునా యని వేయి దేవుళ్ళకు మ్రొక్కుచుందును. నా కోర్కె యింకను ఫలింపలేదు.

మా తండ్రి యెక్కుచుండిన గద్దియపై ఆతఁడు సుఖాసీనుఁడై యుండఁ గాంచి నా హృదయము పెనములో వేఁగినట్లు ఆవిస్ఫ్రగక్కుచుందును. మా తల్లి ఆ దుఃఖముతో మంచముపట్టి నవసి నవసి మరణించినది. ఆఁడువారి గోడు తప్పక తగులునందురు! ఆ పరమ పతివ్రత శాపమెప్పుడు ఈ కుటిలాత్ముని ధ్వంసము చేయును; మాయన్నయైన బ్రతికియుండఁగూడదా?

[రజని ప్రవేశించును.]

మాల : తెలిసికొని వచ్చితివా?

రజ : ఎవరో రాజపుత్రుడివలె వున్నాడు.

మాల : [ఆశ్చర్యముతో] రాజపుత్రుఁడా? పాపము? రజనీ, రమ్ము, నీవొక పని చేయవలయును.

[ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.]

స్థలము ౧౧ : పాతాళగృహము.

[లోన కొంచెము చీఁకటి గనుండును. రాజశేఖరవర్మ బల్లపై కూర్చుండియుండును. ద్వారపాలకుఁడైన లతీఫ్‌సాహెబు రాజశేఖరునికి కనఁబడక ప్రక్క నుండును.]

రాజశేఖరుడు : [అటునిటుతిరుగుచు] ఎవఁడురా, యిక్కడ పరిచారకుఁడు? ఎంత అగచినను ఒక్కఁడొకఁడొకఁడైన పెచ్చరించుకొనఁడు.— ఓరీ,— ఎవడురా అక్కడ?— [పలుకరు]. వీరెవ్వరో పశుప్రాయులు. మట్టు మర్యాద తెలియని మూర్ఖులు.

లతీఫ్‌సాహెబు : అరె : ఎవడ్రా యీమనిషి? చెప్పకొసిన మేకాలాగా పుకార్ చేస్తాడ్. బంబెఖానాలోగూడ పరిశారకుళ్ళు పట్టుదిళ్ళా కావాలా వుంది.

రాజ : మా దివాణమందేయైన నొక్కొక్క పరిచారకుని గుజ్జుపు కమిచీతో పట్టలురేగఁ గొట్టియుండును.

లతీ : దౌలత్ సూస్కుంతే రాజాకి బేటాలాగానే వుండ్యాడ్.

రాజ : [గాలి యాఘ్రాణించి మొగము చిట్లించుకొని] ఛీ, ఛీ, ఎక్కడపట్టినను దుర్గంధము ; దుమ్ము గుమారము ; కీచకీచమని గబ్బిళముల వాగ్వాదములు. వీరి కిల్లు చిమ్మటకైన నౌకరులేఁడు కాఁబోలు. మెత్తలు కుట్టిన సోఫా యొక్కటియైనలేదు. తుదకొక్క పేజాబల్లయైనను కుర్చీయైన నుండకూడదా?

లతీ : [నవ్వుచు] పడకటిల్లు అనుకొన్నాడ్ లాగావుంది.

రాజ : బెంచిపైన కూర్చుండి మట్టియైన చేతులు చూచుకొని లేచి చొక్కా వెనుకతట్టు మట్టిమరక చూచుకొని] అబ్బే! నా గుడ్డలన్ని మా

మలినమైనవి. నన్నీ యింటదింపిన పెద్దమనుష్యునికి బుద్ధి చెప్పించెదను. నేను రాజపుత్రుఁడనని యెఱుఁగక యిట్టి నికృష్టమైన విడిది యేర్పఱచి యుందురు.

లతీ: అరె తోబా! ఈయద్మి యింకా అదేలోకంలో వుండ్యాడ్! బందెఖానా అయా, యిది బందెఖానా-పిచ్చివయా.

రాజ: ఎచ్చటనో మాటయాలుకుడు వినవచ్చుచున్నది. ఎవడురా అక్కడ? ఈయింటి యజమానుఁడెక్కడకు పోయెను నన్ను పస్తుపెట్టఁ దలంచెనా యేమి? ఏమి మొఱకుదనము! నాకిష్టమైన తినుబండములనైన అడిగి తెలిసికొనుటకు వంటవాఁడింకను రాఁడు.

లతీ: తినుబండాలూ- వంటవాడు వస్తాడ్ వస్తాడ్! సజ్జరొట్టె పప్పుపుల్సు తెస్తాడ్! అరె దివాన అద్మి!

రాజ: ఉక్కపుట్టి చెమట కాఱుచున్నది. సురటివేయు నౌకరి యైనఁ లేఁడు. ఈరాత్రి గడచుటయె దుస్తరముగనున్నది.

లతీ: ఒంటి స్తంబం మేడామెవ్వుండి గాలీ బోజనంచేస్తావుండ్యాడ్ లాగా అనుకొంటుండ్యాడ్! అస్తల్లు, పట్టెనుంచాలు. పసుపుదిండ్లో, బోగం పిల్లా, బొమ్మ్రయిపిట్ట కావాల్నా శెప్పండి సర్కార్, తెప్పిస్తాక్. [నవ్వును]

రాజ: ఇచ్చట నెవ్వరును కాపురముండునట్లు కనిపించదు. నాకేదియో సందేహము పుట్టుచున్నది. దయ్యము నోటినుండి బ్రహ్మరక్షస్సు నోడిలో పడితినా? ఈచూరాల మెట్లగపడుచున్నవి. ఇక్కడికి పోవునో చూచెదను. [పోఁబోయి వెనుకకుతగ్గి] అంధకార కూపమువలెనున్నది.

ఎంత వితర్కించినను నాకేమియుఁ దోఁచకున్నది. నన్నుఁ గట్టి తెచ్చిన వారును వారినుండి తప్పించి నన్నిచ్చటికిఁ గొనివచ్చి రేపుప్రొద్దున నే మా పట్టణమునకు పంపెదమని చెప్పిన కపటాత్ములును ఒక్కగూడెము

వారేమైయుందురా? తలంచుకొలఁది నాస్థితి భయంకర మగుచున్నది మా తల్లిదండ్రు లెట్లు దుఃఖించుచున్నారోగదా? నన్ను వారెట్లు కనుగొని తప్పింపఁగలరు? [నాలుగుమూలలు తిరిగిచూచి బల్లపై కూర్చుండును]

తప్పించుకొని పోవుటకైన దారిలేదు. [ఆలోచనా నిమగ్నుఁడై యుండును.]

లతీ: మాకీబలే దాహంచేస్తావుంది. రజనీ పోసినసారాయి కొంచెం మజాపట్టిస్తాది. [ప్రక్కనకూర్చుండి కూజాలోని సారాయి త్రాగును.] జమ్‌జమా మజాబలారే! రజనీకి నామీదా బలే యిష్ట్యాసం వుంది. [కైపెక్కినట్లు నటించుచు] రజనీ! క్యామజా! క్యాతమాషా. సొర్గం, పాతాళం నరకం పాపం, పుణ్యాం, సబ్ దీంట్లోనే వుంటాయ్. యిద్యా, బుద్ధి గొడ్డుగోద యిల్లూ వాకిలి, పిల్లా పిసుగు. అంతా దరోబస్తు దీంట్లోనే గుటగుటా గుటుగుటా మునిగిపోతుంటవే, అరరే యే క్యారే- నాకళ్లు నట్టిందాని పావడాలాగా గిర్రిరా గిర్రిరా— [పడిపోవును.]

రాజ: అన్నియు కఠిన శిలానిర్మితములైన కుడ్యములు. నా జీవితాశ శిథిల మగుచున్నది.

[మెట్లపైనుండి అవగుంఠనము నైచికొన్న మాలతియు,
దీపము పట్టుకొని రజనియు ప్రవేశింతురు.]

రాజ: [స్వగతము] ఎవ్వతె యీ నారీమణి? నా భాగ్యదేవతవలె ప్రసన్నమైనది!

మాలతి: [స్వగతము] ఎవఁడో సుందరుఁడైన రాజపుత్రుఁడు.

రజని: నేను మెట్ల తలుపుదగ్గఱ వుంటాను. [నిష్క్రమించును.]

రాజ: కాంతా, నీవు స్వర్గమునుండి నరకలోకమున జాఱిపడిన యచ్చర పూవుబోణివా?

మాల : మీ రెవ్వరు ?

రాజ : ఇదియేమి వింత ? కాలు సేతులు కట్టి తెప్పించినవారికి నన్నేల తెలియదు ?

మాల : మీ దేపట్టణము ?

రాజ : ఇదియేమి మాయలాడితనము ? కాంతా, యిట్టి స్వయం వరములుకూడ లోకమున నుండునా ?

ఓరచూపుల, మాటల, నొప్పిదముల,
నడల, యొయ్యారములఁ, బ్రేమనాటకముల
మగల వలపింతురు మగువలు; మడఁతి, పరునిఁ
జాపకట్టుగఁ దెచ్చిన జాణనీవె !

మాల : [నవ్వుకొని స్వగతముగ] పాపమీ రాకొమారుఁడు పొరపడెను. [ప్రకాశముగ] మిమ్ము తెప్పించినవారితరులు ; మీకు సాహాయ్యము చేయు తలంపుతో నే నిచ్చటకు వచ్చితిని.

రాజ : [ఆశ్చర్యముతో] అటులనా ! కాంతా, నాయధిక ప్రసంగమును మన్నింపుము.

మాల : [చిరునవ్వుతో] ఒకొకప్పుడు అధికప్రసంగముగూడ ఇంపుగనే యుండును.

రాజ : నేనెప్పుడును నీవంటి యువతీమణిని చూచి యెఱుఁగను. సౌందర్య సౌజన్యముల కింతటి పొత్తు కుదిరియుండుట యరుదు.

ఆరిపోయెను దివ్వెకు న్యాజమటుల
నీ కటాక్షము ప్రాణేచ్ఛ నింపెమదిని ;
నీ మనోజ్ఞత యీ పొంగిమె కాదు
నా మనంబును వెలిగించె హేమగాత్రి.

మాల: [స్వగతము] మా పినతండ్రి దుష్కృత్య మొకటొక విధముగ నా ప్రసాదియయ్యెను. ఈ సుందరాంగుని చూచినప్పటినుండియు నా మనసు నా వశము కాకయున్నది. [ప్రకాశముగ] రాజకన్యక యిట్లు పర పురుషులతో మంతనములాడుచుండుట యుచితముకాదు. మీరెవ్వరైనదియు తెలియక నే నెట్లు తోడ్పడఁగలను?

రాజ: లతాంగీ, నేను వసంతపురమును నేలు శాంతవర్మగారి కుమారుఁడను.

మాల: [ఆశ్చర్యముతో] శాంతివర్మగారి కుమారుఁడవా?

రాజ: ఏల యట్లు వెఱఁగుపడితివి? నా తండ్రిని నీ వెట్లెఱుంగుదువు?

మాల: ఎఱుఁగను. ఎప్పుడో ఆ పేరు వింటిని.

రాజ: [స్వగతము] నేనింతకుమునుపు గమనింపలేదు. మాధవుని మొగము పోలికలు ఈ కాంత కున్నట్లు తోఁచుచున్నది!

మాల: మీకు సోదరి యున్నదా?

రాజ: ఉన్నది. ఏల?

మాల: ఆమెకు వివాహమైనదా?

రాజ: ఇంకను కాలేదు. విజయవర్మయను నొక జమీందారుని కియ్యవలయునని నాయనగారి కోరిక; ఆ సంబంధము నాకిష్టములేదు. మా తల్లికిని నచ్చలేదు.

మాల: [స్వగతము] ఆదుర్మార్గుని పన్నుగడ ఇప్పు డర్థమయ్యెను. అంతరాయము తొలఁగించుట కొఱకే దౌర్జన్యము సల్పియుండును.

రాజ: మనోహరీ. నన్నెవరు పట్టి తెప్పించిరి? నే నెచ్చటనున్నాను? నీ వెవ్వతెవు?

మాల: [ఆలోచనా నిమగ్నయైయుండును.]

రాజ : నీకు తల్లిదండ్రులున్నారా ?

మాల : మా పినతండ్రి రాజ్యాశకు బలియైరి !

రాజ : ఆ దుశ్చరితుఁడెవ్వఁడు ?

మాల : మిమ్ము తెప్పించిన యతఁడు.

రాజ : [ఆశ్చర్యముతో] మీ పినతండ్రియా ?

మాల : మా పినతండ్రియేకాదు ; మీయింటి యల్లుఁడుకూడ !

రాజ : [పిడుగడఁచినట్లు నిలబడి] ఏమీ ! విజయవర్మయా ? ఓరి దుర్మార్గుఁడా, అతిథిజన కులంకుడా, గోముఖవ్యాఘ్రమా, ఏమి మాయ నాటకమాడితివి ? ఇంకను మా తలిదండ్రులు బ్రతికియుందురా ? మాధవుఁడు చాల బుద్ధిశాలి. విజయవర్మగారి చర్యలను ఆతఁడు శంకించుచునే యుండెను.

మాల : మాధవుఁ డెవడు ?

రాజా : సాఁకుడు బిడ్డ !

మాల : ఎవరు సాఁకిరి ?

రాజ : మాతల్లిదండ్రులు. కొన్ని సంవత్సరములకు పూర్వము ఒక పసిబాలుఁడు మూర్ఛతగిలి మావాకిట పడియుండెను. మాతల్లిదండ్రుల కప్పటికి సంతానము లేనందున వాని నెత్తిపెంచుకొనిరి.

మాల : రాజులు పెంచుకొనఁదగినంతటి బిడ్డయా ?

రాజ : రూపవంతుఁడె.

మాల : అప్పటికి వానివయస్సెంత ?

రాజ : రెండుమూఁడు సంవత్సరము లుండవచ్చునని చెప్పిరి.

మాల : మాయన్నకూడ ఆప్రాయముననే మరణించెనఁట ! [స్వగతము] ఆశా ! ఎంత పిచ్చిదానవు. మరణించినవారు తిరిగి వత్తురా ? [ప్రకాశముగ] ఆతఁడు క్షత్రియుఁడనని అనిపించుకొనఁదగి యున్నాఁడా ?

రాజ : [సగర్వముగ] సౌందర్యమున నన్ను మించినవాఁడు కాఁడు ; అయినను కొంచెము బలిష్ఠ కాయుఁడు. తల్లి దండ్రులు లేని బిడ్డయని యందఱును వానిని ఆదరించుచుందురు. నీ మొగముచూచిన అతఁడు జ్ఞప్తికివచ్చును.

మాల : ఈ మందభాగ్య కంతటి యదృష్టమా ? ఆతనితొడపై పెద్ద పుట్టుమచ్చయున్నదా ?

రాజ : [ఆశ్చర్యముతో] నీకెట్లు తెలియును ?

మాల : [ఆతురతతో] ఉన్నదా ? చెప్పుఁడు.

రాజ : ఇది యేమిచిత్రము ! ఆనాఁడు విజయవర్మకూడ మాధవుని పుట్టుమచ్చ విషయము విన్నపుడు సంక్షుబ్ధచిత్తుఁడయి వెలవెల బోయెనఁట !

మాల : మచ్చయున్నదా? మాయన్న బ్రతికియున్నాఁడు! అన్నా—అన్నా—[మూర్ఛిల్లఁబోవును. రాజశేఖరుఁడు పట్టుకొని బల్లపై కూర్చుండ పెట్టును.]

రాజ : మాధవుని జన్మరహస్యము తెలియవచ్చినది.— లతాంగీ, యూరడిల్లుము.

మాల : అన్నా, మరల నీ వా హంతకుని కంటఁబడితివా ? [లేచి] ఇంకొక్క నిమిష మాలస్యమైన కార్యముచెడును. ఆ రాక్షసుఁడు మీ సోదరుని వివాహమాడఁబోవుచున్నాఁడు. మా అన్న విషయమై నా కనుమానము కలుగుచున్నది. మనము తక్షణమె రహస్యముగ వెడలిపోవలయును. నాకు గుఱ్ఱపుస్వారి తెలియును. బాణప్రయోగ మెఱుఁగుదును.

రాజ : కదలుము. [ఇద్దఱు మెట్లపైనుండి పోవుదురు.]

తెర పడును.

స్థలము ౧౨: సమరసేనుని గృహము.

[సమరసేనుఁడు అటునిటు తిరుగుచుండఁగా తెర యెత్తఁబడును]

సమరసేనుఁడు: విజయవర్మకు వివాహమయి వచ్చినవెంటనే నా వివాహమును గుఱించి మరల హెచ్చరించెదను. మాలతిపై నానాఁటికి నాకు వలపు హెచ్చుచున్నది! ఆకాంత నన్నుఁ బరిణయమాడునా? ఎట్లయినను పినతండ్రి యాజ్ఞకు మాఱాడఁజాలదు. నేను మాలతిని పెండ్లియాడినయెడల రాజ్యాధిపత్యము వహించుటకుఁగూడ వీలుండును. మాధవునికి తన జన్మ రహస్యము తెలియఁగింతును. నేను సైన్యాధిపతినగుటవలన సేనయంతయు నన్ననుసరించును. నాగవృద్ధుఁడు నాకు మాఱుఁదియగుటయేగాక కృతజ్ఞుఁడుగ నుండును. [నిస్సంశయముగ] ఆతని పేరుపెట్టి నేనే రాజ్యమునంతయుఁ బరిపాలింపఁగలను.

[నేపథ్యమున కలకలము]

అర్ధరాత్రమున కోటలో ఏమి యీ కలకలము! [ఆలకించును]

[నేపథ్యమున- "దొంగలు, దొంగలు, పట్టుకొనుఁడు, కొట్టుఁడు, దివిటీ తెండు, హో, హో" యిత్యాది]

సమరసేనుఁడు: దొంగలా?

[అచ్యుతవర్మయు కొందఱు సేవకులును ప్రవేశింతురు]

సమ: అచ్యుతవర్మా, ఏమి యీ కలకలము?

అచ్యుతవర్మ: మనము పాతాళగృహమున బంధించియుంచిన ఖైదీ తప్పించుకొని పాఱిపోయెను.

సమ: ఉద్రిక్తుఁడై ఎట్లు తప్పించుకొనెను?

అచ్యు: బయటితాళములు వేసినట్లే యుండెను.

సమ: లోకలకూడ పెట్టున్నవి. అచ్చటచూచితిరా? పొండు. పొండు.

[రజని ప్రవేశించును]

రజని: [దుఃఖించుచు] చిన్నదొరసానమ్మకూడ కనఁబడుట లేదు; గుఱ్ఱాలు పరిగిస్తుండిన శబ్దమైంది.

సమ: [కోపోద్రిక్తుఁడై] ఆ! ఇదియంతయు మాలతీదేవి పన్నాగము. పరిగెత్తుఁడు, పరిగెత్తుఁడు. గుఱ్ఱముల నాయత్తపఱచుఁడు. భటులను లేపుఁడు. పొండు.— మా యాలోచనలన్నియు భగ్నమైపోయినవి. ఇంకను ఇచ్చట నేయున్నారా? పొండు. నాగుఱ్ఱము నాయత్తముచేయుఁడు.

[సేవకులు నిష్క్రమింతురు. అచ్యుతవర్మ అచ్చటనే యుండును.]

ఆలసించిన మన ప్రాణములమీఁదికి వచ్చును. అచ్యుతవర్మా, మనముకూడ పోవుదమురమ్ము. [నిష్క్రమించును]

అచ్యు; నేను వేచియుండిన సమయమిప్పుడు దొరకినది. అడవిలో తప్పుదారి తీసి ఈతని నచ్చట తెగటార్చి విజయవర్మగారికి నే నిచ్చినమాట చెల్లించుకొనెదను.

[నిష్క్రమించును.]

స్థలము ౧౩ : అడవి

[అంతయు కొంచెము చీకటిగనుండును. భటులు కొందఱు ఫల్ల దివిటీలు పట్టుకొనియుందురు. కొందఱు విచ్చుకత్తులతో నిలఁబడియుందురు. మాధవవర్మ వధ్యశిలయొద్ద నిలఁబడియుండును. కటికవాఁడు గండ్రగొడ్డలి భుజముపై పెట్టుకొని యుండును;
తెర యెత్తఁబడును.]

మాధవవర్మ: ఓ దౌర్జన్యసాక్షీ, ఎందఱు నిరపరాధులు, సత్యవంతులు, ధర్మబద్ధులు నీ రథచక్రముల క్రిందపడి నుగ్గునూచయిపోవుచున్నారు? ఎందఱి యస్థిపంజరములతో నీ భోగమందిరము నిర్మింపఁబడుచున్నది? ఎందఱి యమాయకుల రక్తపూరము తీఱఁగాని నీ తృష్ణను తీర్చుచున్నది?— సత్యమా, నీ వెల్లప్పటికి దుఃఖభారవాహినివె!

ఆపద్బాంధవా, దీనసంరక్షకా, జగదీశ్వరా, నేను నిరపరాధుఁడను. నీవు సర్వజ్ఞుఁడవు. నేను దౌర్జన్యమునకు బలిపశువును. నీవు సర్వశక్తిమంతుఁడవు. కరుణామయుఁడవు.—

పాదుచేసి నీరు పాటించి, మొలకను
నాటి పెంచినావు తోఁటయందు;
పూఁత పిందె కాయ పొడసూపు సదనున
చెట్టు మొదలు నఱుకు చిత్రమేమి?

మహాప్రభూ. నీయుద్దేశమేమి? నీ లీల దురూహ్యము.!

నేను సంతోషముగ నాటించితును. ప్రేమ సూత్రములతో నిహారింప కమునకు నన్ను బలవంతముగ బంధించు నే ప్రాణిపోలేదు. నా దురదృష్టి జీవిత కావ్యమున కడపటి యాశ్వాసము రక్తాంకితాక్షరములతో పరిసమాప్త మగుచున్నది!

[జోబులోనుండిన చేతిగుడ్డను తీసికొని దానిని చూచుచు]

సచేతనములకన్న నచేతనములే విశ్వాసపాత్రములు! నీవు నా కన్నీటి ధారల మాధుర్యము నెఱిగిన దానిలో నారవపాలు నాస్వాదించి సొగసెక్కి యున్నావుగదా? — మనోరమా, నీను ప్రణయ నిహారమున నొసగిన యీ రుమాలగుడ్డయె నాశనమునకు కడపటి యలంకారము!

[భటులు కన్నీరునించుదురు; రుమాలగుడ్డ కన్నులకు కట్టుకొని]

దైవమా, నీ యభీష్టము నెఱవేరుగాక! ఓయీ, నీ విధిని నిర్వర్తింపుము. [వధ్యశిలపై తల పెట్టును]

కటికవాఁడు: [స్వగతము] ఇంత నెమ్మదిగా నచ్చినపోయే గాజును నే నెప్పుడును సూడ్లేదే. [ప్రకాశముగ]

అన్నము పున్నెము ఎఱుగను నేను, అంతా మాదారబే;
ఆకలిబాదకు నౌకరిచేస్తా, అంతే నా యెఱుక.
నప్పుడు నౌకరి కొప్పుకుంటిని సెప్పుదునాకింక,
కళ్ళనుమాసుకొని పాపముచేస్తే కిర్మమంటదంటు!
పసును పోరోరని సంపపోయితే గిడగడ వణుకును రెయ్యి.

[రాజశేఖరుఁడు, పురుషవేషధారిణియైన మాలతియు.
ప్రవేశింతురు]

రాజశేఖరుఁడు: ఆ వెలుతురేమి? ఆ! వధ్యశిల

మాధ: ఏల గోలసేయఁదు? నిరీక్షణాపవనము దూస్సహాయముగ నున్నది.

రాజ: మాధవుని కంఠస్వరమువలెనున్నది.

కటి: [తొందరగ చదువును.]

గండ్రగొడ్డలికి సత్తెమువుంటె కాళమ్మవుంటె
వొక్క యేటుకే మొండెమునుంచి వూడిపోవు సిరసు.

[గొడ్డలి పైకెత్తును.]

రాజ: ఊడిపోదురా నరపిశాచీ, ఊడిపోదు.

[ఎత్తిన గొడ్డలిని పట్టుకొనును]

కటిక: [తిరిగిచూచి] ఒయ్యో, ఒయ్యో. దెయ్యం, దెయ్యం, చిన్న దొరయ్య దెయ్యమయ్యాడు. [పెద్దకేక వేయును. భటులు భయపడుదురు.]

రాజ: నేను మరణించితి ననుకొనియుండిరా?

మాల: నేను సందేహించినట్లే యైనది. మనము సమయమునకు రాకున్న!

మాధ: [మెల్లగ తలయెత్తి కన్నులకు గట్టుకొన్న రుమాలువిప్పి] ఏమి దయ్యమురా? [రాజశేఖరుని చూచి] ఆ! నన్ను బ్రతికించుటకై స్వర్గమునుండి పగుగెత్తుకొని వచ్చితివా?

రాజ: [మాధవుని కౌగిలించుకొని] మాధవా, యిది యేమి విదురవస్థ?

మాధ: నీవు నిజముగ బ్రతికియున్నావా? స్వప్నము కాదుగదా? [రెండు భుజములు పట్టుకొని కుదిలించును]

కటిక: [భటులతో జనాంతికము] మణిశిలాగే వుండాడు. సావ లేదురో, అయ్య.

మాధ: నిన్ను హత్యచేసితినని మీతండ్రి నాకు మరణదండనము విధించెను.

రాజ: అయ్యో! ఎంత ప్రమాదము. ఒక్కనిమిష మాలస్యమై యుండిన తీఱరాని దుఃఖము ననుభవించి యుందుము.

మాధ: ఒక్క క్షణములోన నుత్కట దుఃఖంబు
మఱుక్షణంబునందు మాఱుపాటు!
కలలువోలెఁ దోఁచుఁ గెలుపులు లేములు!
బలు తుపాను కడలి పడవ నరుఁడు.

మాల: [సందేహించుచువచ్చి] అన్నా, మాయదృష్టవశమున బ్రతికితివి. [కౌఁగలించుకొని కన్నీరునించును]

మాధ: రాజశేఖరా, ఈ ప్రియబంధు వెవ్వఁడు?

రాజ: మీ సోదరి.

మాధ: [ఆశ్చర్యముతో] నా సోదరి! నే నెవ్వఁడను?

రాజ: విజయవర్మ అన్న కుమారుఁడవు. మీ తండ్రిని ఆతఁడు వేఁటలో చంపించెను. నిన్ను ను శిశుప్రాయమున చంపింపఁబోయెను; నన్ని పాతాళ గృహమున బంధింపఁజేసినదియు ఆతఁడె. ఇది యంతయు నిన్ను వధించి మనోరమను పెండ్లియాడుటకు చేసిన పన్నాగము.

మాధ: [ఉద్రిక్తచిత్తుఁడై కటికవానిచే గొడ్డలి పెరుకుకొని] ఓరి దురాత్ముఁడా, చచ్చితివి, చచ్చితివి. [పరుగెత్తును.]

తెరపడును.

స్థలము : ౧౪ వివాహమంటపము.

[తెరయెత్తఁగనే పుష్పమాలాంకృతులైన మనోరమా మాధవులు, మాలతీరాజశేఖరులు; మఱియు రాజబంధువులు పౌరోహితుఁడు తక్కుంగల ఇతర సభాసదులు అగపడుదురు.]

పౌరోహితుఁడు: [ఆశీర్వాదించును]

అల యరుంధతియు వసిష్ఠునటుల మీరు
నిత్య మన్యోన్య మధుర దాంపత్యగరిమ
నాయురారోగ్య విభవసౌఖ్యంబు లొంది
పుత్రపౌత్రాభివృద్ధిగఁ జొల్లుఁగాత !

సంపూర్ణము.

KAVIKOKILA GRANDHAMALA PUBLICATIONS

PRICE: Rs. ONE - TWENTY FIVE n. p